

Gelibolu Yarımadası'nda İlk Osmanlıların Fetih Güzergâhı ve Gelibolu'nun Fethi (1354)

Metin Tetik*

The Conquest Route of Early Ottomans in the Gallipoli Peninsula and the Conquest of Gallipoli (1354)

Abstract ■ For the early Ottomans, the conquest of the Gallipoli Peninsula constituted the most critical step in the process of transition and settlement to Rumelia. That process is related in early Ottoman chronicles with mystic narratives and conflicting plots. This reality is also reflected in the studies of researchers working on this subject; a clear conquest process cannot be followed in these studies. Along with the “Cinbi” captured on the way to the region's conquest, the inability to locate or identify many forts and sites on the Gallipoli Peninsula or their misidentification leads the researchers to misinterpret the context of the conquest route. This research aims to determine the early Ottomans route during the Gallipoli Peninsula's conquest. For this purpose, an attempt was made to specify the conquest route using toponymic-topographic (place names) evidence in chronicles; this is supported by the Tahrir Registers' data compared with the results of field research. First, the argument that the Rumelia conquests might have started after the earthquake on 1-2 March 1354, not in 1352, was strongly emphasized. In addition, the locations of the forts and sites captured in the peninsula and their roles in the conquest of the region, especially “Cinbi”, were highlighted. At that point, it was determined that the chronicles did not actually present a mixed narrative but actually complemented each other. Based on that, it was concluded that the early Ottomans landed at two points of the Gallipoli Peninsula and besieged the city of Gallipoli.

Keywords: Gallipoli Peninsula, Cinbi, Suleyman Pasha, Ottoman, Byzantine.

* Hacettepe Üniversitesi.

Bu makalenin şekillenmesinde adını zikrettiğim veya zikretmediğim pek çok kişinin katkısı bulunmaktadır. Hazırlanma sürecinde beni sıkılmadan saatlerce dinleyen ve görüşleriyle bana yol gösteren değerli dostlarım Aykut Buğra Derin ve Kubilay Gürses'e müteşekkirim. Makaleyi baştan sona okuyarak düzeltmeler yapan ve makalenin şekillenmesinde fikirleriyle

Giriş

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili birçok mesele gibi, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişi ve yerleşmeleri de araştırmacılar arasında ayrı bir tartışma konusu olarak hala devam etmektedir. Rumeli'ye geçiş bağlamında bu tartışmaların merkezinde ise bölgede ele geçirilen ilk saha olarak Gelibolu Yarımadası'nın fethi yer almaktadır. Şimdiye kadar yapılan müstakil veya Osmanlı-Bizans tarihinin geniş kapsamlı incelendiği çalışmalarda bu süreç, pek çok araştırmacı tarafından irdelenmiştir.¹ Fakat bu çalışmaların geneli içerisinde ilk Osmanlıların Rumeli'ye

beni yönlendiren değerli hocalarım başta Prof. Dr. Aşkın Koyuncu olmak üzere Doç. Dr. Hayrettin İhsan Erkoç, Dr. Öğr. Üyesi Feray Coşkun, Dr. Öğr. Üyesi Duygu Tanıdı'ya ve son olarak maillerimi çok kısa bir sürede nezaketle yanıtlayan ve gönderdiğim çalışmayı baştan sona okuyarak değerli görüşleriyle olgunlaşmasına katkı sağlayan sayın Prof. Dr. Feridun Emecen'e içtenlikle teşekkür ederim.

- 1 Franz Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14.-15. Jahrhundert)*, (Brünn, München, Wien: Rohrer, Callwey, 1944), s. 39-45; Münir Aktepe, "Osmanlı Türklerinin Rumeli'ye Yerleşmeleri" (doktora tezi), İstanbul Üniversitesi, 1949, s. 63-66; Herbers Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, çev. Bülent Arı (Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1998), s. 81-85; M. Tayyip Gökbilgin, "Orhan", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, 1964, IX, s. 402-403; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. I (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), s. 27-29; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), s. 155-158; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2009), s. 190-194; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011), s. 156-163; Şehabeddin Tekindağ, "Süleyman Paşa", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, 1979, XI, s. 191-193; Şerif Başta, *Bizans İmparatorluğu Tarihi* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989), s. 57-58; Necdet Öztürk, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve Gelibolu'nun Fethi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 51 (1991), s. 21-24; Necdet Öztürk, "15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Süleyman Paşa", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu III*, c. I, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Ali Yeşildal (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2017), s. 539-548; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), s. 488; N. Oikonomides, "From Soldiers of Fortune to Gazi Warriors: The Tzympe Affair", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage*, ed. Colin Heywood ve Colin Imber (İstanbul: The Isis Press, 1994), s. 239-247; Colin Imber, "Süleyman Pasha", *The Encyclopaedia of Islam (EI)*, 1997, IX, s. 843-844; Irene Beldiceanu, "Başlangıçlar: Osman ve Orhan", Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Server Tanilli (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012), s. 26-29; Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 2010, XXXVIII, s. 94-96; Feridun Emecen, "Geleneğin İnşasında Önemli Bir Figür: Rumeli Fâtih Süleyman Paşa", Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu*

ne zaman, hangi noktalardan geçtiği ve Gelibolu Yarımadası'nda nasıl bir fetih güzergâhı izlediğine dair tarihi belirsizlikler, bilinmezliğini korumuştur.

Gelibolu Yarımadası'nın fethi ve bu konu hakkındaki çelişkili meseleler, en kapsamlı şekilde Halil İncalcık tarafından çözümlenmeye çalışılmıştır. "Osmanlı Sultanı Orhan, (1324-1362) Avrupa'da Yerleşme" adlı makalesinde Rumeli'ye geçiş sürecini detaylı bir şekilde inceleyen İncalcık, olaylara sadece geniş bir kaynak yelpazesinden bakmakla kalmamış, aynı zamanda bölgede saha araştırması da yapmıştır.² Bu çalışmaya göre İncalcık, 1352-1354 tarihleri arasında Süleyman Paşa'nın³ Kemer'den (Parion-Viranca-Hisar) 3000 kişiyle Kozludere-Kozluçeşme'ye (kıyıdaki limandan Bolayır'a giden vadi) geçerek Bolayır'ı fethini, Rumeli fütuhatında önemli bir dönüm noktası olarak kabul etmekte ve Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyindeki Osmanlı fetihlerini (Cinbi, Odküklük, Eksamiliye, Aya-Şilonya), Bolayır'ı almasından sonraya tarihlendirmektedir.⁴ Emecen'e göre yukarıda belirtilen fetihler, 1352'den sonraki olaylarla bağlantılı olarak genel gelişme çizgisi içerisinde doğru kabul edilmekle birlikte ayrıntı ve kronoloji açısından pek çok hata içermektedir.⁵ Erhan Afyoncu ve Georgios Liakopoulos ise İncalcık'ın

Beylikler Dünyası (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), s. 65-72; Elizabeth A. Zachariadou, "İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsaneler", *Söğüt'ten İstanbul'a*, der. Oktay Özel ve Mehmet Öz (Ankara: İmge Kitapevi, 2005), s. 376-382; İbrahim Sezgin, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve İlk Fetihler", *Osmanlı*, 1999, I, s. 213; Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları* (1261-1453), çev. Bilge Umar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), s. 257-259; Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, çev. Bahar Tırnakçı (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013), s. 67; Bilgehan Pamuk, "Rumeli Fatihi Şehzâde Süleyman Paşa", *Doç. Dr. Günay Çağlar Armağanı*, ed. Mehmet İnbaşı (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2004), s. 106-119; Nicolaos Nicoloudes, "Bir Tarihi Olayın Açıklanması ile İlgili Sorunlar: Gelibolu'nun Fethi ve Laonikos Chalkokondyles", çev. Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVII, 44, (2008), s. 205-207; Georgios Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace Aspects of Historical Geography" (yüksek lisans tezi), Bilkent University, 2002, s. 39-44; Salih Pay, "Rumeli Fatihi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVIII/1 (2009), s. 279-297.

- 2 Halil İncalcık, "Osmanlı Sultanı Orhan, (1324-1362) Avrupa'da Yerleşme", *Belleten*, LXXIII, 266 (2009), s. 85-93.
- 3 Süleyman Paşa hakkında detaylı bilgi için bkz. Emecen, "Rumeli Fatihi Süleyman Paşa", s. 63-72; Ayrıca Süleyman Paşa ile ilgili yapılmış toplu bir çalışma için bkz. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu-III*, c. I.
- 4 İncalcık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 86-89.
- 5 Emecen, "Rumeli Fatihi Süleyman Paşa", s. 65-66.

görüşünü kabul etmektedir.⁶ Fakat erken dönem Osmanlı kroniklerinde yer alan toponomik-topografik veriler (yer adları) ve olaylar, Tahrir Defterleri ve saha araştırması sonuçları ile desteklenip muasır Bizans kronikleri ile karşılaştırıldığında, çok farklı bir fetih güzergâhı izlendiğine dair ipuçları vermektedir. Bu bağlamda ilk Osmanlı fetihlerinin başlangıç noktası olarak kabul edilen “Cinbi Kalesi”nin ve ele geçirilen diğer kalelerin konumlarının tespit edilmesi, fetih güzergâhının şekillendirilmesi anlamında büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışma, ilk Osmanlıların Rumeli'ye geçiş ve Gelibolu Yarımadası'nı fetih sürecinde izlediği mâkul bir fetih güzergâhı oluşturmayı denemektedir. Bu güzergâh, Osmanlı kroniklerinde yer alan toponomik-topografik verilerin Tahrir Defterleri⁷ kayıtlarıyla desteklenerek, bölgede gerçekleştirdiğimiz saha araştırması sonuçları ile karşılaştırılması şeklinde tarif edilebilecek bir yöntem ile harita üzerine işlenerek tespiti çalışılacaktır.⁸ Bu yapılırken mevcut Osmanlı ve Bizans kroniklerindeki olaylar eleştirel bir bakış açısıyla ve harita üzerine işlenen toponomik-topografik veriler ışığında yeniden değerlendirilecektir.

İlk Osmanlıların Rumeli'ye Geçişini Kolaylaştıran Faktörler

İlk Osmanlıların Rumeli'ye geçişi ve ilerleyişi, her şeyden önce Karesi Beyliği'nin alınması ile başlamıştır. Osmanlı kroniklerine göre, Karesi Beyi Aclân'ın⁹ ölmesi üzerine oğulları arasında geçen taht mücadelesinden yararlanan Orhan Bey, 1345-46 yıllarında Karesi topraklarını ilhak etmiş ve buraya oğlu Süleyman Paşa'yı tayin etmiştir. Böylelikle Süleyman Paşa'yı devamlı Rumeli'ye geçmeye teşvik eden Hacı İlbey, Evrenos Bey,¹⁰ Ece Yakup ve Gâzi Fazıl gibi Ka-

6 Bkz. Erhan Afyoncu, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2016), s. 52; Liakopoulos, “The Ottoman Conquest of Thrace”, s. 37-44, 90.

7 Gelibolu Sancağı Tahrir Defterleri hakkında detaylı bilgi için bkz. İbrahim Sezgin, “XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi”, (doktora tezi) Marmara Üniversitesi, 1998, s. 13-19.

8 Halil İnalıcık, Osmanlı kuruluş sorununu bu metodoloji ile incelemiştir. Bkz. Halil İnalıcık, “Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg”, Halil İnalıcık, *Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak* (İstanbul: Hayykitap, 2015), s. 111-170; Osmanlı kuruluş sorununun aynı metodoloji ile incelendiği diğer çalışmalar için bkz. Raif Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* (İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, 2000); Cezmi Karasu v.dğr., *Osmanlı Devleti: İlkler ve Karacahisar* (Ankara: Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, 2010).

9 İnalıcık'a göre “Aclân” aslında “Demirhan”dır. Bkz. İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 83.

10 Evrenos Bey'in Rumeli fetihleri esnasında Osmanlı kuvvetlerine katılmış olma ihtimali üzerinde durulmaktadır. Bkz. Ayşegül Kılıç, *Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey* (İstanbul: İthaki Yayınları, 2014), s. 42-46, 51-52.

resi Beyliği'nin tecrübeli komutanları ve yöneticileri, Osmanlı idaresine girmiştir.¹¹ Karesi Beyliği'nin ilhakının hemen ardından Süleyman Paşa, Bizans'ın elinde olan Bursa-Lâpseki yolu üzerinde Aydıncık (Edincik), Biga, Kemer (Parion/Viranca-Hisar) ve Lâpseki'yi fethederek Osmanlı Beyliği'nin sınırlarını, Marmara Denizi'nin güneybatı kıyılarına kadar genişletmiştir. Daha sonra bu bölgenin iç kısımlarında, tepede yer alan Biga, başlangıçta Süleyman Paşa'nın Rumeli fetihleri için Anadolu yakasında önemli bir uç merkezi olarak görev yapacaktır.¹²

Orhan Bey'in Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu karışıklıktan faydalanarak, Bizans taht mücadelesine karışmasının Rumeli fütuhatında önemli bir konum elde etmesine yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim 1346'da Bizans tahtında hak iddia eden VI. İoannes Kantakuzenos, Osmanlı Beyliği ile ittifak yapmış ve bu ittifak neticesinde kızı Theodora'yı Orhan Bey ile evlendirmiştir.¹³ Bu evlilik, Kantakuzenos ile Orhan Bey arasındaki dostluğu pekiştirmiş ve bu sayede Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, 1348-1352 yılları arasında Kantakuzenos'a yardım amacıyla birçok kez Rumeli'ye geçme imkânı bulmuştur.¹⁴ Fakat ilk Osmanlıların Rumeli'ye kalıcı olarak yerleşmelerini sağlayacak olaylar, 1352 yazında V. İoannes'in, Kantakuzenos'un oğlu Mathaios'un da bulunduğu Edirne'yi kuşatması ile baş göstermiştir. Kantakuzenos'un Edirne'yi kurtarması sonucunda V. İoannes, Sırp Kralı Duşan'dan yardım istemiş, ardından Bulgar ve Sırlardan oluşan 4.000 atlı birlik derhal harekete geçmiştir. Buna karşılık Kantakuzenos'a yardım için 10-12.000 kişilik süvari kuvveti ile Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa, hazırlıksız olan Sırp ve Bulgar kuvvetlerini Meriç ırmağı boyunca 1352 kışında ağır bir yenilgiye uğratmıştır.¹⁵ Bu zaferin ardından dönüşte

11 Zerrin Günel Öden, *Karesi Beyliği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), s. 60-62; Elizabeth A. Zachariadou, "Karesi ve Osmanlı Beylikleri: İki Rakip Devlet", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000), s. 249.

12 İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 83-84.

13 Detaylı bilgi için bkz. Anthony Bryer, "Greek Historians on the Turks: The Case of the First Byzantine-Ottoman Marriage", *The Writing of History in the Middle Ages*, ed. R. H. C. Davis ve J. M. Wallace-Hadrill (Oxford: Clarendon Press, 1981), s. 471-493; Ayrıca Orhan Bey ile Theodora'nın evliliği hakkında yapılmış yeni bir çalışma bkz. Yahya Başkan, "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzeneos'un Kızı Theodora ile Evliliği", *Tarih Dergisi*, 66 (2017), s. 47-61.

14 Detaylı bilgi için bkz. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 233-234, 243-244, 255.

15 Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 255; Ostrogorsky, *Bizans Devleti*, s. 486-487; İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 85; Emecen, "Rumeli Fâtih Süleyman Paşa", s. 67-68.

“Tzympe”ye (Cinbi) yerleşen Süleyman Paşa,¹⁶ burayı sadece Anadolu’dan getirdiği yeni kuvvetlerle güçlendirmekle kalmamış aynı zamanda çevresini de kontrol altına alarak güvenli bir bölge oluşturmaya çalışmıştır.¹⁷ Bu durumdan fazlasıyla rahatsızlık duyan Kantakuzenos, Orhan ile dostluklarına güvenerek “Cinbi Kalesi”nin iadesini istemiş fakat Süleyman Paşa, bu kalenin fetih hakkıyla kendisinin olduğunu iddia ederek kalenin teslimi için 10.000 altın tazminat talep etmiştir. İki taraf arasındaki anlaşma şartları kabul edilip uygulamaya koyulduğu sıralarda¹⁸ (1-2 Mart 1354) büyük bir deprem meydana gelmiştir. Eceabad’tan (Madytos) Tekirdağ’a (Rhaïdestos) kadar Trakya’nın bütün kıyı çizgisini yıkıntıya çeviren bu deprem neticesinde Gelibolu Yarımadası şehirlerinde surlar, her yerinden yarılmış ve bir sürü ev yerin altına gömülmüştür. Halkın çoğu ya felaket yüzünden ya da açlıktan ve soğuktan ölmüştür. Gelibolu ise büyük hasar almıştır.¹⁹ Depremin gerçekleştiği sırada ise Biga’da olan Süleyman Paşa, bu fırsattan istifade 10.000 altın karşılığında “Cinbi”nin iadesi” ile ilgili anlaşma şartlarını hiçe sayarak hemen Trakya’ya geçmiş ve burada büyük bir fetih ve iskân hareketi başlatmıştır.²⁰ Fetihler o kadar hızlı bir şekilde gerçekleşmiş olmalı ki depremden birkaç gün sonra Çanakale Boğazı’ndan geçen Selanik piskoposu Grigorios Palamas,

16 Politik kariyeri boyunca Kantakuzenos, kalenin Türkler tarafından ele geçirildiğini iddia etmiştir. Bkz. Ioannis Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, c. III, çev. Ludovici Schopeni (Bonnae: Impensis Ed. Weberi, 1832), s. 242, 276; Georgiades Arnakis, “Gregory Palamas among the Turks and Documents of His Captivity as Historical Sources”, *Speculum*, 26/1 (1951), s. 111-112; Grigorios’a göre bu operasyonun sonucunda Kantakuzenos, herhangi bir savaş durumunda tekrar yardım alabilmek için Türklere, üs olarak bölgede bir (Cinbi) kale vermiştir. Nikephoros Gregoras, *Rhomäische Geschichte-Historia Rhomaike, Fünfter Teil (Kapitel XXIV,3-XXIX)*, çev. Jan Louis van Dieten (Stuttgart: Anton Hiersemann, 2003), s. 173.

17 Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, s. 277; Gregoras, *Rhomäische Geschichte*, s. 173; Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 244.

18 Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, s. 276-277; Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 244; Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları*, s. 258.

19 Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, s. 277-278; Gregoras, *Rhomäische Geschichte*, s. 173-174; *Bizans Kısa Kronikleri*, çev. Şahin Kılıç (İstanbul: İthaki Yayınları, 2013), s. 60, 158, 170, 180, 262; Ayrıca Bkz. Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 244-245; Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları*, s. 258-259; Ostrogorsky, *Bizans Devleti*, s. 488; Chalko-kondyles, Gelibolu’nun fethi ile ilgili çok fazla yanlışa düşmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Nicoloudes, “Gelibolu’nun Fethi”, s. 205-214.

20 Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, s. 278-279; Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 244-245; Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları*, s. 258-259.

anılarında Gelibolu'nun depremde çok kısa bir süre sonra ele geçirildiğine dikkat çekmiştir.²¹

Bundan sonra ilk Osmanlıların Rumeli'ye geçiş ve Gelibolu Yarımadası'nın fethi ile ilgili detaylı hikâyesini, sadece Osmanlı kroniklerinden takip edebilmekteyiz. Nitekim İnalçık'a göre Rumeli'ye geçiş rivayetinin araştırılmasında izlenmesi gereken metod, mümkün olduğunca Yahşi Fakih'in aslına dayanmalıdır. Âşıkpaşazâde, Neşrî ve anonimler kullanılarak Yahşi Fakih'in aslı ortaya çıkarılmalı ve Düsturnâme'deki tarihi bilgiler rehberliğinde değerlendirilmelidir. Ona göre bu kaynaklarda geçen rivayetlerin doğru bilgiler içerdiği, bölgede gerçekleştirdiği saha araştırmaları neticesinde tespit edilmiştir.²² Bir yanda Âşıkpaşazâde, Neşrî ve anonim tarihler, diğer yanda ise Düsturnâme, Rumeli'ye geçiş rivayetinde bize birbirinden farklı iki fetih güzergâhını göstermektedir:

Kemer'den (Parion/Viranca-Hisar) “Cinbi”ye
Lâpseki'den Kozludere'ye (Cevizli)

Bu iki güzergâh, aslında Gelibolu'nun iki taraftan abluka altına alındığının bir göstergesidir. Daha sonra Âşıkpaşazâde ve Enverî'nin Gelibolu kuşatmasına kadar farklı güzergâhlardan aktardığı fetih süreci, Osmanlı kuvvetlerinin Konur-Hisar Tekfuru ile olan çatışmasında birleşmekte ve ardından tek bir olay örgüsü üzerinden devam etmektedir. İki kaynağı birleştiren nokta ise, sadece Hadîdî'nin eserinde yer almaktadır.²³

İlk olarak Âşıkpaşazâde'nin belirttiği şekilde, “Kemer”den (Parion/Viranca-Hisar) “Cinbi” tarafına geçilmiş olmalıdır.²⁴ Zira Süleyman Paşa ve Osmanlı kuvvetleri için “Cinbi ve çevresi”, daha önce konakladıkları bir bölge olarak oldukça önemlidir. Ayrıca Gelibolu-Trakya bağlantısının kesilmesi noktasında stratejik bir öneme sahiptir. Düsturnâme'deki “Lâpseki”den “Kozludere”ye geçiş daha sonraki

21 Hüsni Demircan, “Orhan Gazi ve Gregory Palamas” (yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, 1993, s. 44-45.

22 İnalçık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 86, 102-103; Bu çalışmada Osmanlı kroniklerinin tamamı kullanılmamıştır. Zira kroniklerin büyük çoğunluğu hemen hemen birbirinin tekrarı niteliğinde olduğu için Gelibolu Yarımadası'nın fethi özelinde sadece farklı rivayetleri aktaran kronikler tercih edilmiştir.

23 Hadîdî, *Tevarih-i Al-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991), s. 76.

24 Derviş Ahmed Aşıkî, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013), s. 66.

bir süreçte gerçekleşmişe benziyor.²⁵ Âşıkpaşazâde'nin bahsettiği "Cinbi" tarafında bağlar arasında yakalanan kişi,²⁶ Düsturnâme'ye göre Lâpseki'den geçişte Osmanlı kuvvetlerinin başında bulunmaktadır. Bu kişinin Gelibolu Tekfuru Andronikos Asen'in oğlu olduğunu ve daha sonra Müslümanlığı kabul ederek Melik Bey ismini aldığını Düsturnâme'den öğrenmekteyiz. Üç kardeş olan Asenlerin arasında geçimsizlik mevcuttu.²⁷ Bu durumda Melik Bey, kardeşleri arasındaki geçimsizlikten dolayı devamlı Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa'nın yardımını istemiş olabilir.

Kemer'den (Parion/Viranca-Hisar) "Cinbi"ye

Âşıkpaşazâde'ye göre:

"Meğer bir gün Süleyman Paşa dahi vilâyeti seyr ederken Aydıncuk'da Temâşâlıg'a vardı. Gördü bu Temâşâlıg'ı bir acayip binâlar. Temâşâ edüp birez durdu. Ve hiç kimseye söylemedi. Ece Beğ derlerdi bir bahadır er varıdı. Hayli dilirlerden anılurdu. Ol eydür. "Hanım! Keyfikir ü firâsetünüz vardır ola mı ? "Süleyman Paşa Eydür: "Ne'am. Bu denizi geçmeğe fikr ederin. Şöyle geçsem ammâ kâfirün haberi olmasa" der. Ece Bey ve Gâzi Fâzıl eyitdiler: "Biz ikimüz geçelüm hanum buyurursa" dediler. Süleyman Paşa eydür: "Ne yerden geçersiz?" Anlar eyitdiler: "Bunda yerler vardır kim geçmeğe yakındur. "Sürdüler, ol yere vardılar kim adına Viranchisar derler. Görece'den aşağı deryâ kenarında Cimbi'nün mukâbelesinde. Tezcek Ece Beğ ile Gâzi Fâzıl bir sal bağladılar. Bindiler, geceyle Cimbi'nin hisarının nevâhisine çıkdılar. Bağlarınun arasında bir kâfir ele girdi. Getürüp sala koydular. Ale's-sabah Süleyman Paşa'ya getürdiler. Süleyman Paşa bu kâfiri hil'atledi. Gani eyledi. Bu kâfire eyitdi: "Sizün hisarunuza girmeğe yer varmıdır kim küffâr duymadın içine girevüz, bizi kimsene görmeye" dedi. Bu kâfir eydür. "Ben sizi şöyle iledeyüm kim kimse görmedin hisara koyayum" dedi. Hemandem birkaç sal dahi bağladılar. Süleyman Paşa yetmiş seksen mikdârı yarar güzîde gâziler aldı. Sala Binüp geceyle öte yakaya geçdiler. Bu kâfir bunları doğru Cimbi hisarınınun bir terslik dökecek yeri varıdı, anda getürdi. Bu Müslümanlar dahi hemen andan hisara koyuldular. Bu hisar kâfirlerinin dahi ekseri taşra bağlarında ve harmanlarındaıdı. Zîrâ ol vakit harman vaktiydi."²⁸

25 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî Osmanlı Tarihi* (1299-1465), haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2013), s. 21.

26 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 66.

27 İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 86.

28 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 65-66.

Âşıkpaşazâde rivayetine göre Süleyman Paşa, Aydıncık'ta “*Temâşâlıg*” yani antik Cyzikus harabelerinin²⁹ bulunduğu noktada hem harabeler hakkında hem de Rumeli'ye geçme noktasında derin düşüncelere dalmış ve bu durumu Ece Bey ve Fazıl Bey'e danışmıştır. Bu olay, Süleyman Paşa'nın Aydıncık (Edincik), Kapıdağ Yarımadası, Biga ve Lâpseki'nin yer aldığı Güney Marmara sahilini fethettiği bir zamanda gerçekleşmiş olmalıdır.³⁰ Bu rivayetin devamında Süleyman Paşa, Ece Bey ve Fazıl Bey ile birlikte Rumeli'ye geçiş bağlamında Görece'den aşağı, Cinbi'nin karşısında “Viranca-Hisar” denilen bir mevkiye gelmiştir. 16. ve 17. yüzyıllarda Kemer'in güneyinde Lâpseki Kazasına bağlı “Küreci/Güreci” adında bir köy bulunmaktadır.³¹ Günümüzde “Güreci” olarak bilinmektedir. Güreci'nin aşağısında Kemer yer almaktadır ki Şükrullah bu noktadan geçildiğine dikkat çekmektedir.³² Âşıkpaşazâde'de geçen Viranca-Hisar, Kemer'de bulunan antik Parion harabeleri için kullanılmakta olup burası aynı zamanda bölgenin önemli bir liman şehridir.³³ (Harita 1). Anlaşıldığı üzere ilk geçişler, Güreci altı-Kemer özellikle İnalıcık'ın belirttiği Kemer'deki antik Parion harabelerinin olduğu mevkinden “Cinbi” tarafına gerçekleşmiştir.³⁴ Bu süreçte ilk Osmanlılar, ya kendi gemilerini³⁵ ya da müttefik Ceneviz gemilerini³⁶ kullanmış olmalıydılar. Dolayısıyla erken

29 Danişmend, Aydıncık/Edincik sınırları içerisinde yer alan antik Cyzikus'da bulunan tiyatro harabelerinin “Temaşalık” diye bilindiğini belirtmektedir. Bkz. Danişmend, *İzahlı Osmanlı*, s. 27.

30 İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 86.

31 Hüsnü Demircan, “Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi” (doktora tezi), Ankara Üniversitesi, 2000, s. 82-86; Mehmet Özen, “Avârız Defterlerine Göre Biga Sancağı'nda İskân ve Nüfus”, (yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016, s. 84-85, 93, 94-95.

32 Kemer'den geçildiği ile ilgili rivayet, ilk olarak Şükrullah tarihinde geçmektedir. Bkz. Şükrullah Efendi, *Behcetü't Tenvârih*, çev. Hasan Almaz (İstanbul: Mostar, 2010), s. 381.

33 İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 86.

34 İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 86.

35 İlk Osmanlıların, Batı Anadolu beylikleri gibi 1330'lardan itibaren Rumeli'ye bazı akınlar düzenlediklerini hatta planlı bir fetih harekâtına kalkıştıklarını çağdaş müellif Kantakuzenos'un hatıralarından öğrenmekteyiz. 1337 yazı ortasında Mudanya'dan gelen haberlere göre Orhan Bey kontrolünde olan 36 gemiden oluşan elit bir Türk donanması İstanbul civarına büyük bir çıkarma gerçekleştirmiştir. Bkz. İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 82.

36 1351 yılında İmparator Kantakuzenos'un Cenevizlilere karşı Venediklilerle dost olduğu, Orhan Bey'in de buna müteakip Cenevizlilerle iş birliği yaptığı bilgisi önemlidir. İlk Osmanlıların her defasında Cenevizlilere kitle halinde bir taşıma için 60.000 altın ödedikleri bilinmektedir. Bkz. İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 88.

dönem Osmanlı kroniklerinde yer alan “Rumeli’ye sallarla geçildiği” rivayetlerinin efsane olduğu da açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Gelibolu’da ilk fetihlerin başlama noktası olarak gösterilen “Cinbi Kalesi”, Bizans kroniklerinde “*Tzympe* (Τζύμπη)”³⁷ olarak anılmakla birlikte Osmanlı kroniklerinde; *Çimbi*, *Cinbi*, *Çin Hisarı*, *Çibni*, *Cimen*, *Çimnik*, *Cimenlik* olarak geçmektedir.³⁸ Gelibolu Sancağı Tahrir Defterlerinde ise, “Cinbi (جنبي)” şeklinde verilmektedir.³⁹ Hisarın şu an ki yeri belli değildir. Fakat Bolayır’ın yaklaşık 2.7 km. güney batısında bulunan eski tabya kalıntıları, bugün halk arasında “Çimpe Kalesi” olarak anılmakla birlikte, bu konumun aslında öteden beri araştırmacılar için ciddi bir tartışma konusu olduğu bilinmektedir (Resim 1-2). Örneğin Münir Aktepe, “Cinbi Kalesi”nin Bolayır ve Kavak deresi arasında veya Kazan-ağzı mevkinin güney sahilinde bulunduğunu ileri sürmektedir.⁴⁰ Halil İnalıcık ise, Şarköy’e (Şehirköy) bağlı bir köy olarak zikretmektedir.⁴¹ Aynı şekilde İrene Beldiceanu da Şarköy’e yakın bir mevkide yer aldığını söylemektedir.⁴² Franz Babinger⁴³ ve Franz Taeschner, Gelibolu’ya 5 km’lik bir mesafede olabileceğini,⁴⁴ Şehabeddin Tekindağ ise Gelibolu’nun yakınlarında deniz kenarında yer alabileceğini belirtmektedir.⁴⁵ Elizabeth Zachariadou, Süleyman Paşa’nın Bolayır’a gömülmesi habisiyle “Cinbi”nin Bolayır’ın yakınında bir yerde olabileceğini iddia etmektedir.⁴⁶ Aynı şekilde Colin Imber de Bolayır’da olabileceğini tahmin etmektedir.⁴⁷ Donald Pitcher, “Cinbi”nin yeri olarak Anadolu yakasında bulunan “Abydos Kalesi”nin

37 Bölgenin Bizans dönemi yer isimleri için bu çalışmadan faydalanılmıştır. Bkz. Liakopoulos, “The Ottoman Conquest of Thrace”, s. 55-66, 88-89.

38 Münir Aktepe, “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, *Tarih Dergisi*, 1-2 (1950), s. 286-290.

39 Atatürk Kitaplığı, *Muallim Cevdet Yazmaları* (AK, MCY), nr. 79, s. 49a; 75 Numaralı *Gelibolu Livası Mufassal Tahrir Defteri* (925/1519), c. I (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2009), s. 216; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tahrir Defteri* (TD.d), nr. 434, vr. 171b; BOA, *TD.d*, nr. 490, s. 64; Tapu-Kadastro Kuyûd-ı Kâdime Arşivi (TK, KKA), *Tahrir Defteri* (TD.d), nr. 141, vr. 20a.

40 Aktepe, “Osmanlı Türklerinin”, s. 92-98; Aktepe, “Çimbi Kal’ası”, s. 286-294, 302.

41 İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 102.

42 Beldiceanu, “Osman ve Orhan”, s. 28.

43 Babinger, *Türkenherrschaft in Rumelien*, s. 39; Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 240.

44 Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 240.

45 Tekindağ, “Süleyman Paşa”, s. 191.

46 Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 240.

47 Imber, “Süleyman Pasha”, s. 844.

tam karşısında bulunan “Sestos Kalesi”ni göstermektedir.⁴⁸ Oikonomides’e göre “Cinbi Kalesi”, “Branchialion” olarak bilinen yere oldukça yakın olmalıdır. Burası, bugün Bolayır’dan çok da uzakta değil, hatta onunla aynı yer olabilir.⁴⁹ Zerrin Günel, “Cinbi Kalesi”nin ya Münir Aktepe’nin de zikrettiği gibi Kazan-ağzı Deresi’nin güneyinde veya Eksamil Kalesi’nin bir burcu ya da Anadolu yakasındaki “Asarkale” olduğunu söylemektedir.⁵⁰ Georgios C. Liakopoulos, Marmara Denizi sahilinin kuzeyinde bir yerde olduğunu belirtmektedir.⁵¹ Mesut Uyar ve Edward J. Erickson’un *Osmanlı Askeri Tarihi* adlı eserinde, Bolayır’da yer alan tabyalar “Cinbi” olarak kabul görmemekle birlikte “Cinbi”nin Marmara Denizi ile Saros Körfezini gören bir konumda olduğu tahmin edilmektedir.⁵² Şu ana kadar “Cinbi Kalesi”nin yeri ile ilgili ortaya atılan öneriler sadece kaynaklara dayanarak yapılan tahminler olup bu tahminleri yapan araştırmacılar arasında yalnız Halil İnalçık, Zerrin Günel ve Mesut Uyar bölgede saha araştırması yapmıştır. Fakat bu araştırmacıların da yarımadaı tam anlamıyla gezmedikleri, çoğunlukla Bolayır’ın çevresi, Eksamiliye (Ortaköy) bölgesi ve buranın güneyindeki Kazan-ağzı gibi belli başlı noktaları dolaştıkları anlaşılmaktadır.

Tahrir Defterlerinde “Cinbi” bir nahiye olup bu nahiyenin merkezi olarak da “Umur-Beylü” köyü gösterilmektedir.⁵³ “Cinbi” Nahiyesine bağlı “Umur-Beylü” köyü, 879/1474-75 tarihli Tahrir Defterinde “*Karye-i Umur-Beylü Cinbi dahi dirler.*”,⁵⁴ 1519’da “*Karye-i Umur-Beylü tabi‘-i Cinbi, der-Evreşil*”,⁵⁵ 1530’da “*Karye-i Umur-Beylü tabi‘-i Cinbi*”,⁵⁶ 1569 ve 1601’de “*Karye-i Umur-Beylü tabi‘-i Evreşil*” şeklinde kayıtlıdır.⁵⁷ Günümüzde “Umur-Beylü” adında bir köy bulunmamaktadır. Fakat Tahrir Defterlerindeki kayıtlardan yola çıkarak tahmini bir mevki belirlenebilir. Zira bunun için ilk olarak “Cinbi Nahiyesi”nin sınırlarını saptamak gerekmektedir.

48 Harita 8: Anadolu ve Ege Denizi yak. 1360. Bkz. Pitcher, *Tarihsel Coğrafyası*, s. 259.

49 Oikonomides, “The Tzympe Affair”, s. 240-241.

50 Zerrin Günel, “Çimpi (Tyzimpe) Kalesi’nin Yeri”, *XV. Türk Tarih Kongresi*, IV, I, (2006), s. 939-950.

51 Liakopoulos, “The Ottoman Conquest of Thrace”, s. 60.

52 Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), s. 565.

53 Aktepe, “Çimbi Kal’ası”, s. 296.

54 AK, MCY, nr. 79, vr. 49a.

55 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 216.

56 BOA, TD.d, nr. 434, vr. 171b.

57 BOA, TD.d, nr. 490, s. 64; TK, KKA, TD.d, nr. 141, vr. 20a.

Cinbi Nahiyesine bağlı belli başlı köyler: 1475 tarihindeki defterde yer aldığı sırayla Umur-Beylü (Cinbi), Hasan Bulgur (Bulgur), Kalamiç (Aşağı-Yukarı Kalamiş), Müstecablu (Müstecep), Sofu-oğlu (Sofu), Doğancı Süleyman, Bunak (Çınarlıdere), aynı şekilde 1519'da Umur-Beylü, Hasan Bulgur, Kalamiç, Müstecablu, Sofu-oğlu, Doğancı Süleyman, Bunak mezarı, İdris Fakih (Doğancılı),⁵⁸ Süleyman Fakih, Platnos (Çınarlı), Şhirköy (Şarköy), 1530'da Umur-Beylü, Kalamiç, Müstecablu, İdris Fakih (Doğancılı), Süleyman Fakih, Platnos, Şhirköy, 1569 ve 1601'de Kalamiç, Müstecablu, Platnos olarak gösterilmektedir (Harita 2).⁵⁹ Umur-Beylü köyü de dâhil olmak üzere bu köylerin büyük çoğunluğu, 1530'dan sonra Evreşil Nahiyesi'ne bağlanmıştır.⁶⁰ İki nahiyenin de köylerinin sınırları, hiçbir şekilde "Eksamiliye"nin (Ortaköy) ötesine geçmemektedir (Harita 2). Dolayısıyla "Cinbi" ve "Umur-Beylü" köyünü, araştırmacıların da eğilimli olduğu Bolayır tarafında aramak doğru değildir. Bilhassa bu noktaları, Cinbi ve Evreşil Nahiyesi köylerine yakın bir bölgede aramak daha makul gözükmemektedir. Osmanlı ve Bizans kroniklerinde de bu tespiti teyit eden kayıtlar bulunmaktadır. Nitekim Âşıkpaşazâde'ye göre "Cinbi Kalesi", Kemer'in (Parion/Viranca-Hisar) tam karşısındaki bir noktada yer almaktadır.⁶¹ Fakat burada dikkat etmemiz gereken mahal, Gelibolu Yarımadası'nın Kızılcaerzi köyünden Kazan-ağızına doğru uzanan güney sahilinden ziyade buradan başlayarak Şarköy'e doğru devam eden kuzey sahili olmalıdır. Harita 2'de görüldüğü üzere "Cinbi Nahiyesi"nin köyleri, bu sahil boyunca ve buranın kuzeybatısında yani Evreşil'e yakın bir noktada sıralanmaktadır. Ayrıca kalenin Bizans'a askeri destek sağlamak amacıyla Osmanlılara verildiği düşünüldüğünde, iç savaş içerisinde bulunan Bizans'ın, Rumeli'deki çatışmalara hızlı bir destek sağlayabilmesi noktasında Gelibolu Yarımadası'nın tam çıkışında, Trakya'ya açılan bir sahada herhangi bir kaleyi vermiş olma fikri, Osmanlı arşiv belgeleri ve Osmanlı kronikleriyle de uyusmaktadır. O halde eldeki tüm veriler, "Cinbi Kalesi" ve "Umur-Beylü" köyü'nün Şarköy'ün de bulunduğu

58 Bugün burada, tepede "Doğan Baba" isimli bir zatın türbesi bulunmaktadır. Köyün mevkisi de bu türbeye yakın bir yerde olmalıdır.

59 AK, MCY, nr. 79, vr. 49a-50a; BOA-TD.d, nr. 12, s. 24-25; 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 84-89, 361-364; BOA, TD.d, nr. 434, vr. 154a-154b, 171b; Ayrıca bkz. Sezgin, "Gelibolu Kazasının", s. 155-158.

60 Bu nahiyenin merkezi olarak "Kadıköy" yani "Evreşil" gösterilmektedir. Günümüzde "Evreşe" olarak bilinmektedir. 15. ve 16. yüzyıllarda Evreşil Nahiyesi köyleri için bkz. BOA, TD.d, nr. 12, s. 129-173; 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 593-600; BOA, TD.d, nr. 434, vr. 33b-38b; BOA, TD.d, nr. 490, s. 42-47, 385-418; TK, KKA, TD.d, nr. 141, vr. 16a-25b.

61 Derviş Ahmed, Âşıkpaşazâde, s. 65-66.

sahil ile Evreşe arasındaki bir mevkiye aranması noktasında hemfikirdir. Fakat Şarköy sahilinden yukarı, Evreşe'ye doğru çıkıldıkça yükselti artmaktadır. Tekirdağ tarafından başlayan Işıklar Dağı, 250-400 m. yüksekliğinde tepeler oluşturarak Evreşe ile Şarköy arasından Çanakale Boğazı'na ulaşmaktadır. Acaba "Cinbi Kalesi"de, iki nahiyenin sınırının birleştiği yerde, bir tepe üzerinde olabilir mi? Nitekim Bizans müverrihlerinden Kritovulos, II. Mehmed'in (Fatih) kalenin konumu ile ilgili fikir yürütebileceğimiz bir konuşmasını aktarmaktadır. Sultan konuşmasında, atalarının Trakya'ya geçer geçmez dağın tepesinde bulunan bir kaleyi aldıklarından ve oradaki durumlarını sağlamlaştırdıktan sonra aşağı indiklerinden bahsetmektedir.

"İlk defa Avrupa kıtasına geçenler, Gelibolu yarımadasının berzahı önündeki "Helli"nin mezarının önünde olan dağ tepesini ve tepede bulunan hisarı ya taarruz veya hile ile ele geçirdiler ve orayı hareket merkezi yaparak akınlara başladılar. Daha sonra yavaş yavaş ilerleyerek ve günden güne çoğalarak civarda bulunan kalelerin kimini zorla kimini hile ile alıp hükümetlerini yerleştirdikten sonra ovalara indiler."⁶²

Buna göre, "Cinbi Kalesi", Evreşe ile Şarköy arasında, tepede bir yerlerde olmalıdır. Nihayetinde arşiv belgeleri, kronikler ve Gelibolu Yarımadası'nda gerçekleştirdiğimiz saha araştırmaları neticesinde elde ettiğimiz toponomik-topografik veriler, İncalık, Beldiceanu ve Liakopoulos'un tespitlerine yakın bir yeri işaret etmektedir. Evreşe ile Şarköy arasındaki bölgede yer alan Yeniköy'ün hemen hemen 2.5 km. doğusunda, yaklaşık 380 m. yüksekliğindeki bir tepe üzerinde "Cintepe", "Cinbasar Tepe"⁶³ isimli bir kale yerleşmesi bulunmaktadır. Burası, kuzeyinde ve kuzeybatısında Kuru Dağları, Kavak Ovası ve Saros Körfezi'ni, güneyinde ise Marmara Denizi ile Anadolu yakasında Kemer (Parion/Viranca-Hisar) sahilini gören bir mevkiye olup buraya ulaşan yollara hâkim konumu itibarıyla de stratejik bir öneme sahiptir (Resim 3-4-5). Yüzey araştırmalarından kalenin

62 Kritovulos, *İstanbul'un Fethi*, çev. Karolidi (İstanbul: Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, 1967), s. 29-30.

63 Zachariadou, Osmanlılar tarafından Gelibolu Yarımadası'nın fethi sırasında gerçekleştirilen büyük nüfus değişikliği sonucunda Osmanlı kaynaklarının atıfta bulunduğu yer adlarını ortaya çıkartmanın imkânsız olduğunu iddia etmektedir. Adı geçen müellife göre "Çimpe Kalesi"nin yeri bu yüzden tespit edilememektedir. Bkz. Zachariadou, "İlk Osmanlılara Dair", s. 380; Halbuki Osmanlı kaynaklarında Gelibolu Yarımadası'nın fethi sürecinde ele geçirilen kale ve mevkiilerin isimlerini ve yerlerinin büyük çoğunluğunu, Zachariadou'nun iddia ettiğinin aksine günümüzde arazide tespit etmek mümkündür. Bkz. Harita 3, Ek-1.

Bizans ve Geç Antik Devirde kullanıldığı tespit edilmiştir.⁶⁴ Kalenin konumu, Harita 1'de verilmiştir. Yerel araştırmacı Mehmet Serez, bu kalenin Enverî'nin Düsturnâme'sindeki "Akça-Burgaz"⁶⁵ olduğunu söylemektedir.⁶⁶ Fakat "Akça-Burgaz", bugün Gelibolu'nun kuzeybatısındaki "Değirmendüzü" köyüdür⁶⁷ (Resim 7-8). İsminden de anlaşılacağı üzere "Cintepe-Cinbasar Tepe Kalesi"nin "Cinbi Kalesi" olması kuvvetle muhtemeldir. "Cinbi" adı, daha sonra bu şekilde bir değişime uğramış olmalıdır. Fakat bu değişime nelerin sebep olduğu bilinmemektedir. Hemen bu tepenin kuzey eteklerinde bulunan "Yeniköy" de "Umur-Bey-lü" köyü olabilir. Harita 1'e baktığımızda Neşrî'de geçen; "Cinbi"den sonra ele geçirilen "Aya-Şilonya (Ganos-Gaziköy yakınlarında?)", "Eksamiliye (Ortaköy)", "Odküklük (Balabancık)" kaleleri, tespit ettiğimiz mevkinin hemen çevresinde yer almaktadır.⁶⁸ Yukarıda da görüldüğü üzere eldeki veriler tek bir noktayı yani "Cintepe-Cinbasar Tepe"yi göstermektedir. Günümüzde burada yapılacak kapsamlı bir arkeolojik kazı, bizi net bir sonuca götürebilir.

Âşıkpaşazâde, Neşrî ve anonim tarihlere göre, "Cinbi Kalesi"nin ele geçirilmesi ile peşi sıra fetihler hızlanmıştır. İlk olarak Ece Bey komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Bolayır'a yakın Akça-liman'daki gemileri yaktılar ve "Cinbi Kalesi" limanındaki gemileri ele geçirerek karşı yakaya 2000 kadar adam geçirdiler.⁶⁹ "Cinbi" olarak tespit ettiğimiz mevki dikkate alacak olursak bu kalenin limanı da Şarköy ile Kızılcaerzi köyü arasında bir yerde olmalıdır (Harita 1-2). Buradan Akça-liman arası neredeyse 15-20 km. kadardır. Akça-liman, Bolayır'ın

64 Zeynep Koçel Erdem, "Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları", III, 29. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* (Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2012), s. 80.

65 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 22.

66 Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi Vakfiyeleri* (Tekirdağ: Tekirdağ Valiliği Yayınları, 1993), s. 22.

67 *Köylerimiz*, T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1968), s. 169.

68 Mehmed Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, c. I, haz. Faik Reşit Unat, Mehmet A. Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995), s. 77; İnalçık, "Odküklük", "Eksamiliye" ve "Aya-Şilonya" okunuşlarını tercih etmektedir. Bkz. Halil İnalçık, "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", *Söğüt'ten İstanbul'a*, der. Oktay Özel ve Mehmet Öz (Ankara: İmge Kitapevi, 2005), s. 106.

69 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 66-67; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 177; *Anonim Tevarih-i Al-i Osman (F. Giese Neşrî)*, haz. Nihat Azamat (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992), s. 18; *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk (Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2000), s. 21.

limanı olarak bilinmektedir (Harita 1). Nitekim N. Beldiceanu'ya göre günümüzde Çanakkale'nin karşısı "Ak-liman" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca aynı müellif, eskiçağlarda da Bolayır'ın deniz kıyısındaki bölgesinin, "Leuke" (White, Türkçe'de ak ya da akça) şeklinde adlandırıldığını belirtmektedir.⁷⁰ Böylelikle Gelibolu Yarımadası'nın güney sahilinde Rumeli'ye geçiş için güvenli bir hat oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki süreçte, fetihler Bolayır'a ulaştığında ise "Ak-liman" tarafına da çıkartma yapıldığı düşünülmelidir. Zira günümüzde burası "Namaztepe" olarak bilinmekte olup daha sonraları halk tarafından Rumeli'ye geçişin anısına bu noktaya bir taş dikilmiştir.

Osmanlı kroniklerinde "Cinbi"den sonra ele geçirilen kale ve mevkiiler şu şekildedir:

Şükrullah, "Odküklük" - "Eksamiliye" - "Seydi-Kavağı"⁷¹

Âşıkpaşazâde, "Aya-Şilonya",⁷²

Neşrî, "Aya-Şilonya" - "Odküklük" - "Eksamiliye",⁷³

Ruhi Çelebi, "Odküklük" - "Eksamiliye" - "Seydi-Kavağı"⁷⁴

Anonimler sadece "Aya-Şilonya"⁷⁵

O halde kronikler, "Cinbi"nin ele geçirilmesinin ardından "Aya-Şilonya", "Odküklük" ve "Eksamiliye"nin fethedildiği konusunda hemfikirdir. Bu kaleler, "Cinbi" olarak tespit ettiğimiz "Cintepe-Cinbasar Tepe Kalesi"nin çevresinde yani Gelibolu Yarımadası'nın kuzey bölgesinde yer almaktadır (Harita 1). Nitekim "Odküklük", 1475 tarihli Gelibolu Tahrir Defterinde "*Karye-i Od-küklük*",⁷⁶ 1519'da ise "*Karye-i Od-küklük nam-ı diğer Balabancık*" şeklinde kayıtlıdır.⁷⁷ Günümüzde de "Balabancık" ismini hala muhafaza eden bu yer, Tekirdağ'ın Malkara ilçesine bağlı bir köydür. "Eksamiliye",⁷⁸ 1475 tarihli Gelibolu Tahrir

70 Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace", s. 60-61.

71 Şükrullah, *Behcetü't Tevârih*, s. 382.

72 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 67.

73 Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 177.

74 Yaşar Yücel, Halil Erdoğan Cengiz, "Rûhî Tarihî-Oxford Nüshası", *Belgeler*, XIV/18 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992), s. 386.

75 Anonim *Tevârih-i Al-i Osman*, s. 19; *Anonim Osmanlı Kroniği*, s. 21.

76 BOA, TD.d, nr. 12, s. 31.

77 75 Numaralı *Gelibolu Livası*, s. 209, 365, 611.

78 İsmnin anlamı yarımadaı bir uçtan bir uca kapatan 6 stadia (km.) uzunluğundaki surlardan gelmekte olup bu surlar, Saros körfezinden Marmara Denizi'ne doğru uzanır.

Defteri'nde Gelibolu'ya bağlı bir köy iken 1519, 1569 ve 1601 tarihli defterlerde Evreşil Nahiyesi'ne bağlı gösterilmektedir.⁷⁹ 1928 yılında da "Exemil" olarak geçmektedir.⁸⁰ Günümüzde "Ortaköy" olarak bilinir ve 18. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı'nın sınırları içerisinde yer alır. Bununla birlikte konumunu tespit edemediğimiz "Aya-Şilonya Kalesi"nin yeri ile ilgili Aktepe, Zachariadou ve Günal'ın tahminleri bulunmaktadır. Aktepe, Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyinde, Tekir Dağı bölgesinde olması gerektiğini vurgulamaktadır.⁸¹ Zachariadou, Aya-Şilonya'nın yeri ile ilgili ihtiyatlı bir tahmin yürüterek kalenin Gaziköy (Ganos⁸²) yakınlarında bir yerde bulunduğunu iddia etmektedir (Harita 1). Bu fikrin temel noktası ise, Türkler Katalanlarla birlikte Avrupa'ya geçtiklerinde fethettikleri "Ayios-Elias Kalesi"ne dayanmaktadır.⁸³ Günal ise "Aya-Şilonya Kalesi"ni "Eksamiliye Kalesi"nin "Kavak köy" yakınlarındaki bir burcu olarak zikretmektedir.⁸⁴ Bunlar arasında Aktepe ve Zachariadou'nun tahmini akla daha yakın gelse de bu tahmin Osmanlı fetih merkezinin odak noktasına yani "Cinbi (Bolayır'da bulunan tabyalar)", "Eksamiliye" ve Odküklük" kalelerine uzak olduğu için pek kabul görmemiştir.⁸⁵ Fakat bizim "Cinbi Kalesi" olarak düşündüğümüz "Cintepe-Cinbasar Tepe"yi merkeze alacak olursak oldukça makul bir tahmin olduğu anlaşılabacaktır. Zira yerlerini tespit ettiğimiz üç nokta da "Cintepe-Cinbasar Tepe"nin çevresinde yer almaktadır (Harita 1). Bunlar arasında, konumu itibarıyla Şükrullah ve Ruhi Çelebi'de yer alan "Seydi-Kavağı (Sausadia⁸⁶)" mevki de olmalıdır.⁸⁷ Burası

M.Ö. 565 yılında Trak ve birçok millete mensup istilacılardan korunmak için yapılmıştır. Bkz. Mehmet Fatih Yavuz, "Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 41 (2005), s. 1-3; Günümüzde "Eksamiliye" duvarının bir kısmı, askeri kışlının sınırları içerisinde sahilde hala ayakta. Saha araştırmalarımız sırasında bu surları kışla içerisinde görme imkânım oldu. Surların yüksekliği tahmini 2.5 m., genişliği ise 2 m. kadardı.

79 AK, MCY, nr. 79, vr. 48b; 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 364, 375, 500-501; BOA, TD.d, nr. 490, s. 583-585; TK, KKA, TD.d, nr. 141, vr. 271b-272b.

80 *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, yay. Dahiliye Vekaleti (İstanbul: Hilal Matbaası, 1928), s. 550.

81 Aktepe, "Osmanlı Türklerinin", s. 107-109.

82 Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace", s. 61.

83 Zachariadou, "İlk Osmanlılara Dair", s. 381.

84 Günal, "Çimpi", s. 944-945.

85 Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace", s. 61.

86 Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace", s. 64.

87 Şükrullah Efendi, *Behcetü't Tevârih*, s. 382; Yücel ve Cengiz, "Rûhî Tarihî", s. 386.

günümüzde, Eksamiliye'nin hemen bitişiğinde bulunan "Kavak köy" olup Bolayır ve Gelibolu'ya ulaşan güzergâh üzerinde yer almaktadır (Harita 1). Köyün hemen kuzeyinde "Kavak" adında genişçe bir ova bulunmaktadır. Bu bölgenin ismi, Koru ve Melen dağlarından çıkarak Saros'a dökülen Kavak Çayı'ndan gelmektedir.⁸⁸ "Seydi-Kavağı",⁸⁹ 1475, 1519, 1530, 1569 ve 1601 tarihli Gelibolu Tahrir Defterlerinde "Seyyid-Kavağı" şeklinde belirtilmekte olup aynı defterlerde Bolayır'a bağlı bir köy olarak gösterilmektedir.⁹⁰

88 Mithat Atabay, "Gelibolu Vilayetinin Tarihi Coğrafyası", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 8-9 (2010), s. 127.

89 "Seydi-Kavağı (Kavak köy)"nin fethi ile ilgili Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Velâyetnâmesinde ilginç bir menkıbe yer almaktadır. Rivayete göre Seyyid Ali Sultan ve erenleri, "Kavak" mevkisini ele geçirdikten sonra "Kavak" altına geldiler. Burada namaz kılmak için su ararlarken erenlerden Emir Sultan, mızrağını yere vurdu ve bu yerden su fişkırmaya başladı. Bunun üzerine Seyyid Ali Sultan, Emir Sultan'a "Niçün böyle tizlik idüb emirsiz yürürsün ? Böyle hareket lâıkmıdır ki bu cemaat içinde nice kuvvet sahibi erler mevcuttur" diyip bir hidetle Emir Sultan'a bağırması ve Emir Sultan, hemen orada ruhunu teslim etmiştir. Seyyid Ali Sultan'ın emriyle Emir Sultan, suyu çıkardığı yere defnedilmiştir. Rıza Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007), s. 168-169; Günümüzde Kavak köy'de "Sancaktar Baba" adlı bir zatın mezarı bulunmaktadır. Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesinde anlatılan bu menkıbe, Kavak köy'de "Sancaktar Baba" için anlatılmaktadır. Yöre halkı, "Sancaktar Baba"nın mezarının bulunduğu yerde hala su aktığını söylemektedir (Resim 9). Bu noktada bir ihtimal, "Sancaktar Baba"nın Emir Sultan olduğu düşünülebilir. Belki de "Seydi-Kavağı" köyünün ismindeki "Seydi" kelimesi, Seyyid Ali Sultan'a dayanmaktadır. Bununla birlikte "Seydi-Kavağı" yani "Kavak köy", "Eksamiliye (Ortaköy)"ye biraz daha yakın belki de gerisinde olmalıdır. Zira "Emir Sultan" olarak düşündüğümüz "Sancaktar Baba"nın mezarı, velâyetname'ye göre "Kavak altı"ndadır. Bugün burası, "Kavak Köy"ün olduğu yerdir. Velâyetname, önce "Kavak" mevkinin ele geçirildiğini daha sonra erenlerin "Kavak altı"na geldiğini belirtmektedir. Dolayısıyla "Seydi-Kavağı (Kavak köy)"nin bugünkü "Kavak Köy"ün gerisinde yer aldığı düşünülebilir. Belki de "Eksamiliye (Ortaköy)"nin ötesine geçmiyordu. Nitekim 15. ve 16. yüzyıllarda Bolayır'a bağlı bir köy olarak kayıtlı olması bunu desteklemektedir. "Eksamiliye" ile buranın kuzeyi ve kuzeydoğusu, "Evreşil" ve "Cinbi" Nahiyesi köylerinin bulunduğu bölgedir. "Seydi-Kavağı (Kavak köy)"nin şu an ki konumunu dikkate alacak olursak yukarıdaki nahiyeleri bağlı olması gerekirdi.

90 BOA, TD.d, nr. 12, s. 206; 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 375-379; BOA, TD.d, nr. 434, vr. 193a-195b; BOA, TD.d, nr. 490, s. 460-461 ; TK, KKA, TD.d, nr. 141, vr. 215a-217a.

Harita 1: İlk Osmanlıların Gelibolu Yarımadası'nda İzlediği 1. Güzergâh⁹¹

Görüldüğü üzere Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin, ilk olarak “Cinbi Kalesi” ve çevresini kontrol altına aldıkları görülmektedir. İlk Osmanlılar için bu bölge, bilindik bir nokta olmasının yanı sıra hem Anadolu yakasından gerçekleştirilebilecekleri asker nakliyesi anlamında hem de Gelibolu’yu kuzeyden gelebilecek yardımlara tamamen kapatması bağlamında oldukça stratejik bir konuma sahiptir. Ayrıca boğazın karşı yakasına yakın diğer noktalarından geçiş ihtimali düşünüldüğünde ise, bu mevkiilerin hala ciddi bir tahkimata sahip olduğu tahmin edilebilir. Özellikle Gelibolu ve çevresindeki sahil noktalarına, yarımadaının en önemli şehri olması hasebiyle korunma anlamında daha fazla önem gösterilmiş olmalıdır. Diğer yandan “Cinbi” ile yarımadaının kuzey bölgesinde bulunan “Aya-Şilonya”, “Eksamiliye” ve “Odküklük”ün ele geçirilmesinin ardından pek çok kişinin Aydıncık’tan gemilerle gelmesi, bölgenin kontrol altına alındığının bir göstergesidir.⁹² Bununla birlikte bu noktalar ele geçirilmeden Osmanlı kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadası’nın içlerine doğru ilerlemedikleri de anlaşılmaktadır. Nitekim Âşıkpaşazâde ve Neşri kroniklerine göre, Osmanlı kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadası’nın kuzeyinde gerçekleştirdikleri fetihlere kayıtsız kalamayan Gelibolu Tekfuru, Osmanlı harekâtını durdurmak için harekete geçtiyse de muvaffak olamadan geri çekilmiştir. Bunun üzerine Ece Bey ve Gazi Fazıl,

91 Haritalar, Google Maps'ten alınan görüntünün Edraw-Max mimarlık programında işlenmesiyle oluşturulmuştur.

92 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 67; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 177.

yavaş yavaş Gelibolu Yarımadası'nın içlerine doğru sokulmaya başlamıştır. Bu fetih harekâtı içerisinde Bolayır (Plagiarion⁹³)'ın da ele geçirildiği anlaşıyor. “*Gelibolu ucunda anları kodular. Bolayır'da sâkin oldular.*”⁹⁴ Bolayır'ın fethi sürecinde Kemer'den buranın güneyinde yer alan “Ak-liman” yani bugünkü “Namaztepe” mevkiine de çıkarma gerçekleştirilmiş olmalıdır. Kaynaklarda Bolayır'ın fethinden önce “*ve hayli âdem dahi Aydıncuk'dan gemiyle geldiler.*”⁹⁵ bilgisi, bu noktaya çıkarma yapıldığı konusunda fikir vermektedir. “Namaztepe” mevkiine gerçekleştirilmiş olan çıkarma her ne kadar kaynaklarda yer almasa da bu mevki, günümüzde yerel halk tarafından kabul edilen bir çıkış noktası olarak bilinmektedir. İnalıcık'a göre, Süleyman Paşa'nın Bolayır'ın fethi için Kemer'den (Parion-Viranca-Hisar) 2000 veya 3000 kişiyle, Düsturnâme'de yer alan Kozludere'ye çıkartma yapması Rumeli fütuhatında önemli bir dönüm noktasıdır. Aynı müellif, kıyadaki limandan (Akça-liman) Bolayır'a kadar uzanan vadinin isminin “Kozludere-Kozluçeşme” olduğunu ileri sürmektedir.⁹⁶ Fakat “Kozludere” bugün, Lâpseki'nin tam karşısında, Gelibolu'ya 10 km. uzaklıkta bulunan “Cevizli köyü”dür⁹⁷ (Harita 3) (Resim 10). “Kozludere” ismi, “Cevizli” köyünün içinden geçen dereden gelmekte olup herhalde ilk Osmanlı fetihleri esnasında derenin bulunduğu geniş ova⁹⁸ için kullanılıyordu. Aynı zamanda burası, Gelibolu'ya yakınlığı nedeniyle 1475, 1519, 1530 tarihli Tahrir Defterlerinde şehrin mahallelerinden biri olarak geçmektedir.⁹⁹ 1569 ve 1601 yıllarında ise, köy statüsünde Karı-yaya¹⁰⁰ Nahiyesine

93 Liakopoulos, “The Ottoman Conquest of Thrace”, s. 88.

94 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 67; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 177.

95 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 67; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 177.

96 İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 87.

97 Metin Tetik, “Rumeli’de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu’nun Tarihi ve Kentsel Gelişimi (1354-1601)” (yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2018, s. 78-79.

98 Günümüzde bu ovada, Cevizli (Kozludere), Sütlüce (Galata), Bayırköy (Bayır), Cumali ve Burhanlı (Yenişehirli) köyleri yer almaktadır. Bunlar arasında sahilde bulunan Burhanlı Köyü, daha önceleri bugünkü konumundan 2.5. km. kuzeydeki bir tepe üzerinde bulunmaktaydı.

99 AK, MCY, nr. 79, vr. 9b-10a; 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 35; BOA, TD.d, nr. 434, vr. 25a; Ayrıca bkz. Sezgin, “Gelibolu Kazasının”, s. 28; Tetik, “Rumeli’de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu”, s. 70, 78-79.

100 İnalıcık'a göre Karı-yaya, Süleyman Paşa'nın yayabaşısıdır. Bkz. İnalıcık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 102; 1475 tarihli Gelibolu Tahrir Defterinde şöyle bir kayıt mevcuttur: “Niyâbet-i Aliyü'd-dîn ki Karı-yaya dimekle ma'rufdur.”. BOA, TD.d, nr. 12, s. 91.

bağlandığı görülmektedir¹⁰¹ (Harita 3). 1928 tarihinde ise, Eceabad Kazasına bağlı köylerden biridir.¹⁰² Buradan da anlaşılaacağı üzere Enverî, “Lâpseki”den “Kozludere”ye geçişte doğru güzergâhı vermektedir.

Harita 2: 1475-1519 Yıllarında Cinbi ve Evreşil Nahiyesi Köyleri¹⁰³

İnalcık'ın da belirttiği üzere gerçekten de Bolayır'ın fethi ile ilk Osmanlılar, Gelibolu Yarımadası'nda stratejik bir noktaya yerleşmiş oldular.¹⁰⁴ Fakat bu fetih, İnalcık'ın iddia ettiği gibi Kemer'den Kozludere'ye çıkartma yaparak değil, Kemer'den Kızılcaterzi ve Şarköy arasındaki sahile çıkartma yapıp "Cinbi ve çevresi" kontrol altına alındıktan sonra gerçekleşmiş olmalıdır (Harita 2-3). Süleyman

101 BOA, *TD.d*, nr. 490, s. 369-371; TK, KKA, *TD.d*, nr. 141, vr. 170a-171a.

102 *Son Teşkilat-ı Mülkiyede*, s. 539.

103 75 Numaralı Gelibolu Livası, s. 65; Haritadaki köylerin konumlarının büyük çoğunluğu doğru olmakla birlikte saha araştırmalarımız sonucunda tespit ettiğimiz belli başlı sapmalar da mevcuttur. Örneğin “Doğan-Arslan”, “Burun-Viran” a daha yakın bir konumda olmalıdır. Ayrıca bu tarihte “Cinbi Nahiyesi”nde konumları tespit edilemeyen köyler de bulunmaktadır. Bu köylerden bazılarının konumları tarafımızdan belirlenmiş olup harita üzerine eklenmiştir.

104 İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 87.

Paşa, Gelibolu Yarımadası'nın en dar yeri olan Bolayır'da¹⁰⁵ fetih harekâtını beş kola ayırdı. Bir yanda Ece Bey ve Gazi Fazıl komutasındaki Osmanlı kuvvetlerini Gelibolu'yu kuşatmaya gönderirken¹⁰⁶ diğer yanda kendi komutasındaki uçları, geleneksel Türk stratejisine uygun sol kol, orta kol ve sağ kol şeklinde teşkilatlandırarak Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyine doğru hızlı bir fetih harekâtına girişti. Sol kol Evrenos Bey komutasında Keşan'a, orta kol Odköklük'ten başlayarak Malkara, oradan önemli bir uç merkezi Hayrabolu'ya, sağ kol ise, Banatoz-Panatos (Barbaros¹⁰⁷) ve Tekirdağ'a doğru harekete geçti.¹⁰⁸ (Harita 3). Diğer taraftan Enverî'nin bahsettiği Lâpseki'de bulunan birlikleri ise Gelibolu kuşatmasına destek amacıyla karşı yakaya, "Kozludere"ye gönderdi. Bu birliklerin başında Gelibolu Tekfuru Asen'in oğlu Melik Bey bulunuyordu¹⁰⁹

“Lâpseki”den “Kozludere”ye (Cevizli Köyü ve Çevresi)

Âşıkpaşazâde ve Neşrî tarihlerinde, “Cinbi” tarafında bağlar arasında yakalanan ve daha sonra Müslümanlığı kabul ederek Osmanlı kuvvetlerine katılan kişinin¹¹⁰ Düsturnâme'de geçen Melik Bey olduğundan ve kendisinin Lâpseki'den geçişte Osmanlılar için öncü bir rol oynadığından bahsetmiştik.¹¹¹ Düsturnâme'ye göre Melik Bey, “Akça-Burgos”u fethetmiş ve Gelibolu düştükten sonra denizde boğularak ölmüştür.¹¹² İnalçık, “Akça-Burgos”un Bolayır'ın aşağısında Çanak-kale Boğazı'na yakın “Kozludere”de olduğunu iddia etmektedir.¹¹³ Günal'a göre

105 İnalçık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 87.

106 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 67; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 177; İnalçık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 87.

107 Günümüzde Tekirdağ'ın mahallelerinden biridir. Bkz. *Köylerimiz*, s. 76.

108 İnalçık, “Osmanlı Sultanı Orhan”, s. 87.

109 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 21.

110 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 66; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 175.

111 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 21; 1519 tarihli Gelibolu Sancağı Tahrir Defterinde adı geçen “Hacı Hızır”ın da bu birliğin içinde olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Hacı Hızır, vakıflarında geçtiği şekilde “kadimde kâfiri kovup”, Kozludere (Cevizli)'ye yerleşmiştir. Daha sonra Kozludere'de “Göz-depesi” isimli bir parça yer kendisine temlik olarak verilmiştir. 75 Numaralı *Gelibolu Livası*, s. 513; Günümüzde “Hacı Hızır”ın mezarı, Kozludere'ye 5 km. uzaklıkta bir tepenin üzerinde bulunmakta olup bu mezar, halk arasında Hızır/Hıdır Dede olarak bilinmektedir. Bkz. Tetik, “Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu”, s. 61.

112 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 22-23.

113 Halil İnalçık, “Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gâzî Beylikleri, Bizans ve Haçlılar”, *Türk Denizcilik Tarihi*, c. I, ed. İdris Bostan ve Salih Özbaran (İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2002), s. 42-43.

“Akça-Burgos” ya “Akça-liman” ile aynı yer ya da “Eksamiliye Kalesi”nin Kazan-
ağzı mevkiinde Marmara Denizi’ne bakan burcudur.¹¹⁴ Fakat “Akça-Burgos”,
“Kozludere”nin (Cevizli) hemen kuzeyinde, Gelibolu’ya bağlı “Değirmendüzü”
köyü olup yakın zamana kadar “Burgaz”¹¹⁵ ismini muhafaza etmekteydi. Saha
araştırmalarımız sonucunda köyün eski yerini tespit etmiş bulunmaktayız (Resim
7-8). Eski köyün arkasındaki tepede daha önceleri bir kalenin kalıntıları bulun-
duğu bilinmektedir. Harita 3’e baktığımızda buranın konumu, Düsturnâme’deki
bilgiyle de örtüşmektedir:

*“Akça Burgos var Boğaz’dan yukarı
Sazlık ormandur anda yok oru”*¹¹⁶

“Akça-Burgos”un ele geçirilmesinin ardından Melik Bey komutasındaki Os-
manlı kuvvetleri, Gelibolu’nun önlerine kadar gelmiştir. *“Kal’ada otuz er ol kırk
atlu er/Bunların başı Melik Beğ nâm-ver/Kırk erdür bunların dülbend-vâr/Gelibolu
önünde oldu âşikâr”*.¹¹⁷ Böylelikle Gelibolu, hem kuzeydoğudan Ece Bey ve Gazi
Fazıl, hem de güneybatıdan Melik Bey komutasındaki Osmanlı birlikleri tara-
findan kuşatma altına alınmıştır (Harita 3). Kuşatma hakkında Âşıkpaşazâde’ye
göre, *“Gece gündüz bunlar Gelibolu kâfirlerine huzur vermez oldular. İskeleye dahi
gemiler komaz oldular kim çıka. Ve bu iki gâziye hayli yarar gâziler koşdular.”*¹¹⁸ Bu
fırsattan istifade çok daha fazla birliğin, kuşatmaya destek amacıyla karşı yakaya
geçtiğini Düsturnâme’den öğrenmekteyiz:

*“Üçbin er mikdârı var geçdi çeri
Kozlu-dere’yi bular eyler yiri”*¹¹⁹

Gelibolu Yarımadası’ndaki fetih harekâtının ilerleyiş sürecini ve toponomik-
topografik verileri takip ettiğimizde en başından beri amacın Gelibolu olduğu
anlaşılabacaktır. Yukarıdaki beyitte de görüldüğü üzere 3000 kişi Bolayır’ın fethi için
değil, bölgenin en önemli şehri olan Gelibolu’nun fethi için Lâpseki’den “Koz-
ludere (Cevizli ve çevresi)”ye hareket etmiş olmalıdır (Harita 3). Bu rivayetin
devamında Enverî, Gelibolu kuşatmasındaki askerlerin dua etmeleri sonucunda

114 Günel, “Çimbi”, s. 944-946.

115 Köylerimiz, s. 169.

116 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 22.

117 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 22.

118 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 67.

119 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 22.

Gelibolu'nun surlarının yıkıldığından ve şehrin bu şekilde ele geçirildiğinden bahseder.¹²⁰ Ardından Osmanlı kuvvetlerinin “Kavak Ovası”ndaki çatışmasını aktarır.¹²¹ Âşıkpaşazâde ve Neşrî ise, Osmanlı kuvvetlerinin Konur-Hisar Tekfuru ile olan çatışmasından sonra Gelibolu'nun teslim olduğunu zikreder. Hangi olayın önce ya da sonra olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, bu noktada Yahşi Fakih'in aslına dayanan Âşıkpaşazâde ve onun rivayetlerini takip eden Neşrî dikkate alınmıştır.¹²²

120 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 22-23; Aynı rivayetin bir başka versiyonu Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Velayetnamesi'nde de geçmektedir. Bkz. Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan*, s. 165; Kaynaklardaki bu bilgiler, 1-2 Mart 1354'te gerçekleşen deprem havadisinin yansıması olduğu aşikardır. Bu konu hakkında muasır Bizans kroniklerinde daha sarîh ve güvenilir bilgiler yer aldığı için sürecin şekillendirilmesinde bu kaynaklar esas alınmıştır.

121 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 23.

122 Dervîş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 69-70; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 183-185; Codex Hanivaldanus'a göre, Osmanlı kuvvetlerinin Gelibolu kuşatması sırasında Konur-Hisar Tekfuru'nun pusu kurmaya çalıştığını ve bundan haberi olan Süleyman Paşa'nın önlem almak için birkaç martalozu önden gönderdiğini görüyoruz. Bu eser Gelibolu'nun, Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Konur-Hisar Tekfuru ile olan çatışmasından sonra ele geçirildiğini desteklemektedir. Bununla birlikte bu eseri değerlendiren Altay Tayfun Özcan, *Codex Hanivaldanus* adlı kroniğin Neşrî'nin bir çevirisi olduğu görüşüne karşı çıkmakta ve bu eserin, Süleyman Paşa ile ilgili Neşrî'den farklı birçok öğeyi barındırdığına işaret etmektedir. Bkz. Altay Tayfun Özcan, “Codex Hanivaldanus'ta Süleyman Paşa”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaali Sempozyumu-III*, I, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Ali Yeşildal (Kocaali: Kocaali Büyük Şehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2017), s. 525-531.

Harita 3: İlk Osmanlıların Gelibolu Yarımadası'nda İzlediği 1. ve 2. Güzergâh

Âşıkpaşazâde ve Neşrî'ye göre, Gelibolu kuşatması devam ederken Konur-Hisar Tekfurunun Osmanlı kuvvetlerine fazlasıyla sorun çıkardığını, özellikle kuşatmayı yarmaya çalıştığını görmekteyiz. Nitekim bu süreçte tekfur, devamlı Osmanlı kuvvetlerine akınlar düzenlemiş ve orduyu zayıyata uğratmıştır. Bu durumdan haberdar olan Süleyman Paşa, derhal tekfurı gözlemek üzere birkaç martalozu önden göndererek önlem almaya çalışmıştır.¹²³ Bundan sonraki süreç, Âşıkpaşazâde ve Enverî'deki rivayetleri birbirine bağlayan Hadîdî'nin kroniğinden takip edilmektedir. Nitekim Hadîdî'ye göre bir gece tekfur, yine hisarından çıktı ve sahraya indi. “*Meger bir gice kâfir yine bindi /Hisarından çıkup sahraya indi*”¹²⁴ Hadîdî'de yer alan bu bilgi, Düsturnâme'yle de örtüşmektedir.

123 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 69-70; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 183-185.

124 Hadîdî, *Tevarih-i Al-i Osman*, s. 76; Geniş ölçüde Âşıkpaşazâde'den faydalanan Hadîdî'nin Rumeli'ye geçiş ile ilgili aktardığı rivayetlerde Âşıkpaşazâde'den farklı bir şey söylemediği belirtilmektedir. Necdet Öztürk, *15. Yüzyıl Osmanlı Kronikleri* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2020), s. 57. Fakat Hadîdî ile Enverî'nin birleştiği olay olan Konur-Hisar Tekfurunun “sahra” yani “Kavak Ovası”na gelmesi mevzusu, Âşıkpaşazâde, Neşrî ve *Anonim Tevarih-i Al-i Osmanlar*'da hiçbir şekilde yer almaz. Bu noktada Hadîdî, Âşıkpaşazâde ve onun aktardığı rivayetleri tekrarlayan kroniklerden bu yönüyle ayrılır. Diğer yandan aynı müellifin daha önceleri kaleme aldığı “Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair” adlı makale de bazı noktalardan Hadîdî'nin diğer kroniklerden farklı rivayetler aktardığının açık bir göstergesidir. Bkz. Necdet Öztürk, “Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4 (1989), s. 134-145.

Düsturnâme'ye göre:

“Bir denizden bir denize germe var
Berkilü Kavak önündeki hisâr
Kavak-ovası'na geldi çok çeri
Kâfirile uğraşur İslâm eri”¹²⁵

Enverî'nin verdiği ilk beyitte bahsedilen kale, Saros Körfezi'nden Marmara Denizi'ne doğru uzanan surları ile Gelibolu Yarımadası'nı kuzeyden kapatan “Eksamiliye (Ortaköy)”dir. Burada bahsedilen “Berkilü Kavak” ise, Seydi-Kavağı yani Kavak köy'dür. İkinci beyitte yer alan “Kavak Ovası”, “Eksamiliye Kalesi” ve “Seydi-Kavağı”nın önünden başlayarak Kuru Dağları'na doğru uzanır. Nitekim Hadîdî'nin sahra olarak nitelendirdiği bu bölgenin Düsturnâme'de yer alan “Kavak Ovası” olduğuna şüphe yoktur. Zira Gelibolu Yarımadası'nda “sahra” olarak nitelendirilebilecek başka bir bölge bulunmamaktadır. “Kavak Ovası”na gelen Gazi Fazıl komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Konur-Hisar Tekfuru'nun kuvvetlerini kırdıktan sonra peşine takılıp onu ele geçirdi. Tekfur'un yakalandığını gören kale ahali, Konur-Hisar'ı Süleyman Paşa'ya teslim etti. Ardından Konur-Hisar, Hacı İlbey'e uç olarak verildi.¹²⁶ Günümüzde bu hisarın yeri belli değildir. Aktepe ve İnalçık, bu kalenin Malkara ve Keşan'ın güneyinde yer alan Korudağ bölgesinde olabileceğini düşünmektedir.¹²⁷ Bununla birlikte Hadîdî'nin eseri bize, Konur-Hisar Tekfurunun Keşan (Kissos¹²⁸) ve Koğrı'ya hâkim olduğunu dahası Ferecik'ten Koğrı'nın görülebildiğini bildirir.

“Meger Koğrı'da bir kâfir varidi Görinür kal'adan bahr ü cezâyir
Keşân'a, Koğrı'ya ol serveridi İnoz ü İpsala vü Koğrı vü sâyır”¹²⁹

Yukarıdaki bilgiye istinaden Konur-Hisar'ın, Korudağ'ın Keşan'a yakın Saros Körfezi'nden başlayan kısmında bir tepe üzerinde bulunduğu tahmin edilebilir. Zira buradan İnoz (Enez), İpsala ve Saros Körfezi ile Ege Denizi'nin görülmesi mümkündür.

125 Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 23.

126 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 69-70; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 183-185; Hadîdî, *Tevârih-i Al-i Osman*, s. 76; Enverî, *Düsturnâme-i Enverî*, s. 23.

127 Aktepe, “Osmanlı Türklerinin”, s. 112-113; Halil İnalçık, “Rumeli”, *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, 1964, IX, s. 769.

128 Liakopoulos, “The Ottoman Conquest of Thrace”, s. 89.

129 Hadîdî, *Tevârih-i Al-i Osman*, s. 76, 78.

Gelibolu kuşatması sırasında Ece Bey ve Gazi Fazıl, Gelibolu Yarımadası'ndaki fetihlerini yarımadanın güney ucuna kadar genişletmiş olmalıdır. Zira Neşri'de yer alan "...*Ammâ zâhir budur ki bâzı sikâtdan menkul olan üzerine Gelibolu kal'asını Süleyman Paşa almadın, vefat etdi. Ammâ Ece-Ovası'nı gaziler dahi tutmuştu.*"¹³⁰ bilgisi, Ece Ovası'nın Gelibolu'nun fethinden önce tamamen ele geçirildiğinin bir göstergesidir. "*Ya'kub Ec'e ol vilâyeti tımar verdiler. Ol vilâyet Müslüman oldu. Gâzi Fâzıl'a dahi bile verdiler. Şimdi hinde Gâzi Fâzıl, Ece-Ovası'nın beri ucunda yatar. Mezarı ma'lumdur. Ve hem Ya'kub Ec'nün dahi mezarı andadur.*"¹³¹ Günümüzde Ece Bey'in mezarı, Gelibolu'nun Karainebeyli köyünde olup Gazi Fazıl'ın ise Yalova köyünde, Sestos Kalesi harabelerinin de bulunduğu Akbaş mevkindedir.¹³² "Ece Ovası", Âşıkpaşazâde ve Neşri tarihlerinin de yukarıda belirttiği gibi, bu iki gazinin mezarının bulunduğu Karainebeyli ile Yalova köyü arasında kalan bölgedir. 15. ve 16. yüzyıllarda Gelibolu'nun kuzeybatısındaki "Karainebeyli" ve Ulgarderesi (İlgardere) köyünden, yarımadanın en uç kesimindeki "Kırte (Alçıtepe)"ye kadar olan bütün bölge, "Ece Ovası Nahiyesi" olarak geçmekte olup Madytos/Maydos (Eceabad) da bu nahiyenin merkezidir¹³³ (Harita 3). Bizans döneminde de bu bölgede önemli bir idari konuma sahip olan Madytos,¹³⁴ Gelibolu ile yarımadanın piskoposluk merkezlerinden biri sayılmaktadır¹³⁵ (Harita 1-3).

Depremın yarattığı kaostan faydalanan ilk Osmanlılar, neredeyse tüm Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirmişlerdi. Gelibolu ise kuşatma altında idi. Nitekim bölgedeki birçok kale ve şehir gibi Gelibolu da depremden ciddi bir şekilde hasar almıştı. Fakat yarımadanın en büyük şehri olması hasebiyle hala güçlü bir

130 Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 184-185; Neşri, Süleyman Paşa'nın ölümünü Gelibolu'nun fethi (1354) tarihinden önceye koyar. Fakat İnalçık, Süleyman Paşa'nın 1357 yılında vefat ettiğini öne sürmektedir ki genel kabul de bu yöndedir. Detaylı bilgi için bkz. Halil İnalçık, "Edirne'nin Fethi", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), s. 140-141.

131 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 70; Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 185.

132 Tetik, "Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu", s. 60.

133 BOA, *TD.d.*, nr. 12, s. 45-89; 75 Numaralı *Gelibolu Livası*, s. 91-101, 577-592; BOA, *TD.d.*, nr. 434, vr. 53a-54a, 181a-185a; BOA, *TD.d.*, nr. 490, s. 308-355; TK, KKA, *TD.d.*, nr. 141, vr. 139b-163a.

134 Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace", s. 64.

135 Ayşe Ç. Türker, "Gelibolu ve Biga Yarımadasında Bizans Dönemi Şehirleri", *Gelibolu Değerleri Sempozyumu* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 2008), s. 134-135.

tahkimata sahipti.¹³⁶ Tüm Gelibolu Yarımadası'nın ele geçirildiğini gören Gelibolu Tekfuru, daha fazla direnç göstermeyerek şehri Osmanlılara teslim etti.¹³⁷ Bölgedeki fetihler tamamlandıktan sonra başta "Cinbi" ve "Gelibolu" olmak üzere yarımada'daki pek çok kale ve şehir tamir edildi. Ayrıca Anadolu'dan konargöçerler bu bölgeye geçirilerek tüm yarımada'da Müslüman-Türk köyleri vücuda getirildi.¹³⁸

İlk iskân ile ilgili Âşıkpaşazâde rivayetine göre:

Süleyman Paşa, "Atası Orhan Gazi'ye haber göndürdü kim: Devletlû hanumun himmetinde Rum-ili feth olmaklığa sebep olundu. Küffârün gâyet zebunluğu vardır. İmdi şöyle ma'lum oluna kim bu tarafda feth olunan hisarlara ve vilayetlere ma'mur olmağa ehl-i İslâm'dan çoğ adam gerek. Anuniçün bu feth olunan hisarlara komagiçün. Ve hem yarar gazi yoldaşlardan göndürünüz. Orhan Gazi bu sözü işidüp gayetde ferah oldu. Bu Karasi vilâyetine göçer Arab evleri gelmişleridi. Hemandem anları sürüp Rum-ili'ne geçürdiler. Bir zaman Gelibolu nevâhisinde sâkin oldular."¹³⁹

Günümüzde Gelibolu Yarımadası'nda özellikle Eceabad ilçesi köy sakinleri arasında Balıkesir kökenli, "Karesili" oldukları bilinmektedir. Bilindiği üzere bu bölge, Ece Bey ve Gazi Fazıl Bey'in de mezarının arasında kalan "Ece Ovası" olup yarımada'nın ilk iskân noktalarından biridir.¹⁴⁰ Aynı zamanda "Ece Ovası"nda bulunan köylerin büyük çoğunluğu eski Bizans yerleşim yerleridir.¹⁴¹ Türkler, bölgeye gerçekleştirilen ilk fetihlerle birlikte Bizans köylerinin üzerine yerleşmişlerdir.¹⁴²

136 Bizans dönemi "Gelibolu Kalesi" hakkında bkz. Ayşe Ç. Türker, "The Gallipoli (Kallipolis) Castle in the Byzantine Period", *The Deltion of the Christian Archaeological Society*, 28 (2007), s. 55-65.

137 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 70; Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, s. 185.

138 Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, s. 278-279; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 258-259.

139 Derviş Ahmed, *Âşıkpaşazâde*, s. 68.

140 Bölgenin Osmanlı dönemi ilk iskânı hakkında bkz. Tetik, "Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu", s. 56-62; Rumeli'nin erken Osmanlı dönemi iskânı ve iskân siyaseti hakkında geniş bilgi için bkz. Münir Aktepe, "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (1953), s. 299-312; M. Hüdaî Şentürk, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde Rumeli'de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri", *Belle-ten*, 57, 218 (1993), s. 89-112; Hava Selçuk, "Rumeli'de Osmanlı İskân Siyaseti (1299-1481)", (doktora tezi) Erciyes Üniversitesi, 2002.

141 Bkz. Ayşe Çaylak Türker, *Bizans Döneminde Çanakkale Boğazı ve Yerleşim Modelleri*, Tübitak, Proje No: 104K074, Çanakkale 2010, s. 13-24.

142 Tetik, "Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu", s. 60.

Bu süreçte İmparator Kantakuzenos, Süleyman Paşa'nın Trakya'dan çekilmesi ve "Gelibolu" ile ele geçirdiği diğer şehirleri teslim etmesi konusunda ısrar ediyordu. Süleyman Paşa ise elindeki şehirleri boşaltmak istemiyor, özellikle Gelibolu'nun zorla değil, Tanrı'nın iradesiyle eline geçtiğini iddia ediyordu. Nihayetinde Kantakuzenos, antlaşma şartlarının yerine getirilmesi konusunda ısrar ederek Süleyman Paşa'ya, Cinbi ve Gelibolu da dahil olmak üzere yarımada'daki tüm şehirler için 40.000 altın önerdi. Daha sonra kendisi detayları konuşmak üzere Orhan ile bir buluşma ayarladıysa da Orhan, kayınpederi ile olan iyi ilişkilerini korumak için hastalığını bahane ederek görüşmeleri uzattı.¹⁴³ Konstantinopolis'e eli boş dönen Kantakuzenos güçten düştü ve aralarındaki anlaşma böylece sona erdi (Kasım 1354).¹⁴⁴

Süleyman Paşa, Bolayır-Gelibolu'dan hareketle Trakya'da sınırlarını Tekfurdağı'na (Hieron Oros/Işıklar Dağı¹⁴⁵), Malkara'ya kadar genişletti. Osmanlı kuvvetleri doğuda Vize'ye, batıda Hayrabolu'ya, Keşan'a ve Dimetoka'ya kadar akınlar yapıyordu. Süleyman Paşa öldüğünde (1357) ise Trakya'da Osmanlı sınırları, batıda Keşan-İpsala arasında bulunan Malkara'ya yakın Yayla-dağ, Marmara istikametinde ise, Tekirdağ'a yakın Bakacak tepesi¹⁴⁶ ve Hora'ya (Hoşköy) kadar ulaşıyordu.¹⁴⁷ Rumeli Beylerbeyliği'nin çekirdeği olan "Paşa Livâsı", Süleyman Paşa zamanında oluşmuştu.¹⁴⁸

Sonuç

Bu çalışmada, ilk Osmanlıların Rumeli'ye geçiş ve Gelibolu Yarımadası'nın fethi sürecinde nasıl bir güzergâh izlediklerinin tespiti, erken dönem Osmanlı kroniklerinde yer alan toponomik-topografik veriler ve olaylar, Tahrir Defterleri ve saha araştırması sonuçlarıyla desteklenip muasır Bizans kroniklerinin ışığında

143 Cantacuzeni, *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, s. 276-281; İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 89; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 259; Ayrıca bkz. Oikonomides, "The Tzympe Affair", s. 244-245, 247.

144 Oikonomides, "The Tzympe Affair", s. 245; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 259.

145 Liakopoulos, "The Ottoman Conquest of Thrace", s. 63.

146 Yerel rivayete göre, bu tepenin altında bulunan "Hünkâr Yaylası" mevkinde Gazi Süleyman Paşa'nın birlikleriyle birlikte çadır kurduğu bilinmektedir. Bkz. Serez, *Tekirdağ ve Çevresi*, s. 23.

147 Ekrem Hakkı Ayverdi, "Gazi Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defterleri", *Vakıflar Dergisi*, 7 (1968), s. 19-28.

148 İnalçık, "Osmanlı Sultanı Orhan", s. 90, 96.

yeniden değerlendirilmiştir. Gelibolu Yarımadası'ndaki ilk Osmanlı fetihlerinin 1352-1354 tarihleri arasında değil de asıl olarak 1-2 Mart 1354'te meydana gelen büyük depremin ardından gerçekleştiği yolundaki bilgiler teyit edilmiştir. Ardından bölgenin fethi ile ilgili erken dönem Osmanlı kroniklerinde geçen toponomik-topografik veriler tasnif edilmiş ve bunların konumları arazi üzerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Gelibolu Yarımadası'nın fethi sürecinde başta "Cinbi" olmak üzere bölgede ele geçirilen pek çok kale ve mevki, tarafımızdan yapılan saha araştırmaları neticesinde tanımlanmıştır (Harita 3, Ek-1). Bilhassa "Cinbi Kalesi"nin yeri ile ilgili olarak öne sürdüğümüz Şarköy ile Evreşe arasındaki "Cintepe-Cinbasar Tepe" teklifinin, bu konu hakkındaki tartışmalara yeni ve daha kuvvetli bir açılım sağlayacağını düşünmekteyim.

Bölgede gerçekleştirdiğimiz çalışmalar sonucunda konumları tespit edilen toponomik-topografik veriler harita üzerine işlenmiş ve erken dönem Osmanlı kroniklerinde yer alan rivayetler, bu harita üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kroniklerin yer yer karışık bir anlatım sunduğu bilinmekle beraber dikkatli tahliller neticesinde bu bilgilerin birbirini tamamladığı ve bunların hayal ürünü değil de tamamıyla gerçek olay ve mekânlara dayandığı belirlenmiştir. Şükrullah, Âşıkpaşazâde ve onun rivayetlerini takip eden kronikler bölgenin kuzeyindeki fetihleri aktarırken Enverî, güney bölgesindeki fetihleri aktarmakta ve bu kaynaklar, Osmanlı kuvvetlerinin Konur-Hisar Tekfuru ile olan çatışmasında birleşmektedir. İki kaynağı birleştiren tek bilgi ise Hadîdî'nin eserinde yer almaktadır.

Şükrullah, Âşıkpaşazâde, Neşrî, Ruhi Çelebi, Hadîdî, Anonimler: Viranca-Hisar - Cinbi - Aya-Şilonya – Odküklük - Eksamiliye – Bolayır – Gelibolu (kuşatma) – Sahra'da Konur-Hisar Tekfuru ile çatışma

Enverî: Lâpseki - Kozludere - Akça-Burgos – Gelibolu (kuşatma) – Kavak Ovası'nda Konur-Hisar Tekfuru ile çatışma

Böylece 1-2 Mart 1354 depreminin ardından Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin bir kısmı ilk olarak kuzeydeki "Cinbi" tarafına, fetihler buradan Bolayır'a ulaştığında ise diğer kısmı güneydeki Kozludere'ye geçip Gelibolu Yarımadası'nı iki taraftan abluka altına aldıkları ve yavaş yavaş bölgenin iç kesimlerine ilerleyerek Gelibolu şehrini kuşattıkları anlaşılmıştır. Konur-Hisar Tekfuru ile çatışmanın ardından hem Konur-Hisar hem Gelibolu ele geçirilmiş ve Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri, Trakya'nın iç kesimlerine doğru hızlı bir şekilde ilerlemeye devam etmişlerdir.

Gelibolu Yarımadası'nda İlk Osmanlıların Fetih Güzergâhı ve Gelibolu'nun Fethi (1354)

Öz ■ İlk Osmanlılar için Gelibolu Yarımadası'nın fethi, Rumeli'ye geçiş ve yerleşme sürecinin en önemli basamağını oluşturmaktadır. Erken dönem Osmanlı kroniklerinde bu süreç, mistik anlatılarla ve birbirleriyle çelişen olay örgüleriyle aktarılmaktadır. Bu durum, konu üzerinde çalışan araştırmacıların çalışmalarına da yansımış olup, bu çalışmalarda sağlıklı bir fetih süreci takip edilememektedir. Özellikle bölgenin fethine giden yolda ele geçirilen "Cinbi" ile birlikte Gelibolu Yarımadası'ndaki birçok kale ve mevkinin yerinin tespit edilememesi veya yanlış tespiti, fetih güzergâhı bağlamında araştırmacıları hatalı yorumlamalara sevk etmektedir. Bu araştırma, ilk Osmanlıların Gelibolu Yarımadası'nı fethi sürecinde nasıl bir güzergâh takip ettiklerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda fetih güzergâhı, kroniklerde yer alan toponomik-topografik (yer adları) kanıtların Tahrir Defterleri verileriyle desteklenerek, saha araştırması sonuçları ile karşılaştırılması neticesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Öncelikle Rumeli fetihlerinin 1352'de değil de 1-2 Mart 1354 tarihinde gerçekleşen depremin ardından başlamış olabileceği görüşü kuvvetle vurgulanmıştır. Ayrıca başta "Cinbi" olmak üzere yarımada ele geçirilen kale ve mevkiilerin yerleri, bilhassa bölgenin fethindeki rolleri ön plana çıkarılmıştır. Bu noktada kroniklerin aslında karışık bir anlatım sunmadığı hatta birbirini tamamladığı tespit edilmiş, buna dayanarak ilk Osmanlıların Gelibolu Yarımadası'nın iki noktasından çıkartma yaptıkları ve Gelibolu şehrini kuşatma altına aldıkları anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gelibolu Yarımadası, Cinbi, Süleyman Paşa, Osmanlı, Bizans.

Kaynaklar

Arşiv Vesikaları

75 Numaralı Gelibolu Livası Mufasssal Tahrir Defteri (925/1519), c. I, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü 2009.

75 Numaralı Gelibolu Livası Mufasssal Tahrir Defteri (925/1519), c. II, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü 2009.

Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları (AK, MCY), 79.

BOA, Tahrir Defterleri (TD.d), 12, 434, 490.

TK, KKA, Tahrir Defteri (TD.d), 141.

Birinci Elden Kaynaklar

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Necdet Öztürk, Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları 2000.

Anonim Tevarih-i Al-i Osman (F. Giese Neşri), haz. Nihat Azamat, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi 1992.

Bizans Kısa Kronikleri, çev. Şahin Kılıç, İstanbul: İthaki Yayınları 2013.

- Demircan, Hüsnü: *Orhan Gazi ve Gregory Palamas*, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi, 1993.
- Derviş Ahmed Aşıkî: *Âşıkpaşazâde Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat 2013.
- Enverî: *Düsturnâme-i Enverî Osmanlı Tarihi (1299-1465)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın 2013.
- Gregoras, Nikephoros: *Rhomäische Geschichte-Historia Rhomaïke, Fünfter Teil (Kapitel XXIV,3-XXIX)*, çev. Jan Louis van Dieten, Stuttgart: Anton Hiersemann 2003.
- Hadîdî: *Tevârih-i Al-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi 1991.
- Ioannis Cantacuzeni: *Eximperatoris Historiarum Libri IV*, c. III, çev. Ludovici Schopeni, Bonnae: Impensis Ed. Weberi 1832.
- Kritovulos: *İstanbul'un Fethi*, çev. Karolidi, İstanbul: Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları 1967.
- Mehmed Neşrî: *Kitab-ı Cihan-Nüma*, I, haz. Faik Reşit Unat-Mehmet A. Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 1995.
- Şükrullah Efendi: *Behcetü't Tevârih*, çev. Hasan Almaz, İstanbul: Mostar Yayınları 2010.
- Yaşar, Yücel, Halil Erdoğan Cengiz: "Rûhî Tarihî-Oxford Nüshası", *Belgeler*, XIV/18 (1992), s. 359-472.
- Yıldırım, Rıza: *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 2007.

Kitap ve Makaleler

- Afyoncu, Erhan: *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi 2016.
- Aktepe, Münir: "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (1953), s. 299-312.
- Aktepe, Münir: *Osmanlı Türklerinin Rumeli'ye Yerleşmeleri* (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1949.
- Aktepe, Münir: "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası" *Tarih Dergisi*, 1-2 (1950), s. 283-307.
- Arnakis, Georgiades: "Gregory Palamas among the Turks and Documents of His Captivity as Historical Sources", *Speculum*, 26/1 (1951), s. 104-118.
- Atabay, Mithat: "Gelibolu Vilayetinin Tarihi Coğrafyası", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 8-9 (2010), s. 125-160.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı: "Gazi Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defterleri", *Vakıflar Dergisi*, 7 (1968), s. 19-28.
- Babinger, Franz: *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14.-15. Jahrhundert)*, Brünn, München, Wien: Rohrer, Callwey 1944.
- Başkan, Yahya: "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzeneos'un Kızı Theodora ile Evliliği", *Tarih Dergisi*, 66 (2017), s. 47-61.

- Baştav, Şerif: *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü 1989.
- Beldiceanu, Irene: "Başlangıçlar: Osman ve Orhan", Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Server Tanilli, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2012, s. 17-41.
- Bryer, Anthony: "Greek Historians on the Turks: The Case of the First Byzantine-Ottoman Marriage", *The Writing of History in the Middle Ages*, ed. R. H. C. Davis ve J. M. Wallece-Hadrill, Oxford: Clarendon Press 1981, s. 471-493.
- Çaylak, Ayşe Türker: "Gelibolu ve Biga Yarımadasında Bizans Dönemi Şehirleri", *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, Gelibolu 2008, s. 133-140.
- Çaylak, Ayşe Türker: "The Gallipoli (Kallipolis) Castle in the Byzantine Period", *The Deltion of the Christian Archaeological Society*, 28 (2007), s. 55-65.
- Çaylak, Ayşe Türker: *Bizans Döneminde Çanakkale Boğazı ve Yerleşim Modelleri*, Tübitak Proje No: 104K074, Çanakkale 2010.
- Danişmend, İsmail Hami: *İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. I, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Demircan, Hüsnü: *Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi*, (Doktora Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi, 2000.
- Emecen, Feridun: "Süleyman Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXVIII, 2010, s. 94-96.
- Emecen, Feridun: "Geleneğin İnşasında Önemli Bir Figür: Rumeli Fâtih Süleyman Paşa", Feridun Emecen: *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri*, İstanbul: Timaş Yayınları 2012.
- Erdem, Zeynep Koçel: "Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları", III, 29. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 2012, s. 71-94.
- Gibbons, Herbers Adams: *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, çev. Bülent Arı, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları 1998.
- Gökbilgin, M. Tayyip: "Orhan", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, IX, 1964, s. 402-403.
- Günel, Zerrin: "Çimpi (Tyzimpe) Kalesi'nin Yeri", XV. *Türk Tarih Kongresi*, IV, I, Ankara 2006, s. 939-950.
- Imber, Colin: "Süleyman Pasha", *The Encyclopaedia of Islam (EI)*, IX, 1997, s. 843-844.
- İnalcık, Halil: "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gâzi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", *Türk Denizcilik Tarihi*, c. I, ed. İdris Bostan ve Salih Özbaran, İstanbul: Boyut Yayıncılık 2002, s. 31-47.
- İnalcık, Halil: "Edirne'nin Fethi", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu 1993, s. 137-159.
- İnalcık, Halil: "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", *Söğüt'ten İstanbul'a*, der. Oktay Özel ve Mehmet Öz, Ankara: İmge Kitapevi 2005, s. 93-117.
- İnalcık, Halil: "Rumeli", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, IX, 1964, s. 232-235.

- İnalcık, Halil: “Osmanlı Beyliği’nin Kurucusu Osman Beg”, Halil İnalcık, *Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak*, İstanbul: Hayykitap 2015, s. 111-170.
- İnalcık, Halil: “Osmanlı Sultanı Orhan, (1324-1362) Avrupa’da Yerleşme”, *Belleten*, LXXIII, 266 (2009), s. 77-107.
- Jorga, Nicolae: *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınları 2009.
- Kaplanoglu, Raif: *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları 2000.
- Karasu, Cezmi, Tuğçe M. Sakarya, Oktay Berber: *Osmangazi: İlkler ve Karacahisar*, Ankara: Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları 2010.
- Kılıç, Ayşegül: *Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey*, İstanbul: İthaki Yayınları 2014.
- Köylerimiz, T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1968.
- Liakopoulos, Georgios: *The Ottoman Conquest of Thrace Aspects of Historical Geography* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Bilkent University, 2002.
- Nicol, Donald M.: *Bizans’ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları 2003.
- Nicoloudes, Nicolaos: “Bir Tarihi Olayın Açıklanması ile İlgili Sorunlar: Gelibolu’nun Fethi ve Laonikos Chalkokondyles”, çev. Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVII, 44 (2008), s. 205-214.
- Oikonomides, N.: “From Soldiers of Fortune to Gazi Warriors: The Tzympe Affair”, *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage*, ed. Colin Heywood ve Colin Imber, İstanbul: The Isis Press 1994, s. 239-247.
- Ostrogorsky, Georg: *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu 2011.
- Öden, Zerrin Günel: *Karası Beyliği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu 1999.
- Özcan, Altay Tayfun: “Codex Hanivaldanus’ta Süleyman Paşa”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu-III*, c. I, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Ali Yeşildal, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları 2017, s. 525-531.
- Özen, Mehmet: *Avârız Defterlerine Göre Biga Sancağı’nda İskân ve Nüfus* (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016.
- Öztürk, Necdet: “15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Süleyman Paşa”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu-III*, c. I, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları 2017, s. 539-548.
- Öztürk, Necdet: “Ferecik’in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4 (1989), s. 134-145.
- Öztürk, Necdet: “Osmanlıların Rumeli’ye Geçiş ve Gelibolu’nun Fethi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 51 (1991), s. 21-24.
- Öztürk, Necdet: *15. Yüzyıl Osmanlı Kronikleri*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat 2020.

- Pamuk, Bilgehan: "Rumeli Fatihî Şehzâde Süleyman Paşa", *Doç. Dr. Günay Çağlar Armağanı*, ed. Mehmet İnbaşı, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 2004, s. 106-119.
- Pay, Salih: "Rumeli Fatihî Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVIII/1 (2009), s. 279-297.
- Pitcher, Donald Edgar: *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2013.
- Selçuk, Hava: *Rumeli'de Osmanlı İskan Siyaseti (1299-1481)* (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2002.
- Serez, Mehmet: *Tekirdağ ve Çevresi Vakfiyeleri*, Tekirdağ: Tekirdağ Valiliği Yayınları 1993.
- Sezgin, İbrahim: "Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve İlk Fetihler", *Osmanlı*, I, 1999, s. 212-216.
- Sezgin, İbrahim: *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi* (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1998.
- Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, yay. Dahiliye Vekaleti, İstanbul: Hilal Matbaası 1928.
- Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu-III*, c. I, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Ali Yeşildal, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları 2017.
- Şentürk, M. Hüdaî: "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde Rumeli'de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri", *Belleten*, LVII, 218 (1993), s. 89-112.
- Tekindağ, Şehabeddin: "Süleyman Paşa", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, XI, 1979, s. 190-194.
- Tetik, Metin: *Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu'nun Tarihi ve Kentsel Gelişimi (1354-1601)* (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2018.
- Uyar, Mesut, Edward J. Erickson: *Osmanlı Askeri Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2014.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi*, c. I, Ankara Türk Tarih Kurumu 2011.
- Yavuz, Mehmet Fatih: "Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 41 (2005), s. 2-15.
- Zachariadou, Elizabeth A.: "İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsaneler", *Söğüt'ten İstanbul'a*, der. Oktay Özel ve Mehmet Öz, Ankara: İmge Kitapevi 2005, s. 341-394.
- Zachariadou, Elizabeth A.: "Karesi ve Osmanlı Beylikleri: İki Rakip Devlet", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 2000, s. 243-255.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm: *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınları 2011.

EKLER

Ek-1: Gelibolu Yarımadası'nda İlk Osmanlı Fetihlerinin Toponomik-Topografik Verileri

Osmanlı	Bizans	Modern
Akça-Burgos	-	Değirmendüzü
Akça-Liman	Leuke (?)	Bolayır'ın güney sahilinde
Aya-Şilonya	Ayios-Elias (?)	Gaziköy yakınlarında (?)
Bolayır	Plagiarion	Bolayır
Cinbi	Tzympe	Cintepe-Cinbasar Tepe
Ece Ovası	Madytos (çevresi)	Eceabad-Karainebeyli arası
Eksamiliye	Hexamilion	Ortaköy
Gelibolu	Kallipolis	Gelibolu
Konur-Hisar	-	Korudağ-Keşan yakınlarında
Kozludere	-	Cevizli ve çevresi
Odküklük	-	Balabancık
Seydi-Kavağı	Sausadia	Kavak köy

RESİMLER

Resim 1: Bugünkü “Cinbi Kalesi”nin tabelası

Resim 2: Günümüzde “Cinbi Kalesi” olarak bilinen Osmanlı Tabyası

Resim 3: “Cintepe-Cinbasar Tepe (Cinbi) Kalesi”nden Yeni köy, Demirci Gölü, Kavak Ovası ve Saros Körfezi manzarası

Resim 4: “Cintepe-Cinbasar Tepe (Cinbi) Kalesi”nin bitişik olduğu Helva Tepe’den Şarköy sahili, Marmara Denizi ve Anadolu yakasında Kemer (Parion/Viranca-Hisar) sahili

Resim 5: “Cintepe-Cinbasar Tepe (Cinbi) Kalesi”nin kuzey tarafından bir görünüm

Resim 6: “Cintepe-Cinbasar Tepe (Cinbi) Kalesi”nin kalıntıları

Resim 7: “Değirmendüzü (Akça-Burgos)” köyü kalıntıları

Resim 8: “Değirmendüzü (Akça-Burgos)” köyünün temelleri

Resim 9: “Emir Sultan” olarak düşündüğümüz
“Sancaktar Baba”nın Türbesi (Kavak köyü)

Resim 10: Günümüzde “Cevizli (Kozludere)” köyünden genel bir görünüm